

Marianne Buen Sommerfeldt,
Mona-Iren Hauge og Carolina Øverlien

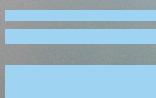
Minoritetsetniske barn og unge og vold i hjemmet

Utsatthet og sosialfaglig arbeid

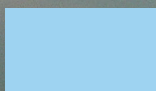

Nasjonalt kunnskapssenter

om vold og traumatisk stress a/s

www.nkvts.no

MINORITETSETNISKE BARN OG UNGE OG VOLD I HJEMMET

UTSATTHET OG
SOSIALFAGLIG ARBEID

**Marianne Buen Sommerfeldt,
Mona-Iren Hauge og Carolina Øverlien**

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S
Rapport nr 3/2014

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er et selskap under Unirand AS som er heleid av Universitetet i Oslo. NKVTS består av tidligere Psykososialt senter for flyktninger, Kompetansesenter for voldsofferarbeid, Nasjonalt ressurscenter for seksuelt misbrukte barn og deler av Kontoret for katastrofepsykiatri.

Formålet med senteret er å utvikle, vedlikeholde og spre kompetanse og kunnskap som kan bidra til:

- å redusere helsemessige og sosiale konsekvenser av vold og traumatisk stress
- å forebygge vold og traumatisk stress

Senterets oppgaver er forskning, utviklingsarbeid, undervisning, formidling og veiledning.

Bak opprettelsen av senteret står:

Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet, Forsvarsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

ISBN 978-82-8122-071-3 (trykk)

ISBN 978-82-8122-072-0 (PDF)

ISSN 0809-9103

Henvendelse vedrørende publikasjonen rettes til Nasjonal kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Kontaktinformasjon på www.nkvts.no

Forord

Rapporten *Minoritetsetniske barn og unge og vold i hjemmet* er skrevet på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). Bakgrunn for rapporten er Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011) hvor det etterlyses kunnskap om ulike grupper barn og unge som utsettes for vold og overgrep.

Rapporten presenterer omfangsstudier fra de nordiske landene, og tar for seg sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske barn og familier hvor det er bekymring for vold i hjemmet. Rapporten baserer seg i hovedsak på forskning fra Norge, Sverige og Danmark, men berører også forskning fra Island og Finland. Rapporten er relevant for forskere og praktikere i alle de nordiske landene.

Rapporten trekker veksler på innlegg som ble holdt på konferansen *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer* som ble arrangert av Nordisk Forening mot Barnemishandling- og Omsorgssvikt (NFBO) i Bergen 14.-16. mai 2012. Vi vil takke alle som bidro på konferansen, og som i sine innlegg presenterte forskning og erfaringer fra sosialfaglig arbeid med barn og unge utsatt for vold og omsorgssvikt. Innleggene har fått betydning for rapportens utforming ved at erfaringer fra sosialt arbeid er drøftet i lys av forskningsbasert kunnskap. Vi ønsker å takke alle som har sendt oss innlegg de holdt på konferansen. En særlig takk til Ash Chand, Jónína Einarsdóttir, Talli Ungar Felding, Marie Köhler, Jukka Mäkelä og Kristin Skjørten.

Takk til Karin Helweg-Larsen som i vår epost-kontakt gjorde oss oppmerksom på relevant forskning. Takk også til kollegaer ved NKVTS, og da særlig Margrete Aadnanes og Kristin Skjørten, for verdifulle kommentarer underveis. Takk til Sanne Hofman fra Redd Barna og Tonje Holt fra NKVTS for gode innspill, og til Hege Eriksen Oswald for hjelp med referanselisten.

Innhold

Forord	3
Innhold	4
Sammendrag	6
Summary	8
1 Innledning	10
1.1 Rapportens oppbygning og innhold	11
1.2 Formål og metode	12
1.3 Begrepsavklaring	13
1.3.1 Vold i hjemmet	13
1.3.2 Begrepene ”minoritetsetnisk” og ”kultur”	14
1.4 Bakgrunn	16
1.4.1 Befolkningsendringer i Norden	16
1.4.2 Vold mot barn i Norden	17
2 Omfang av vold mot barn og unge i minoritetsetniske familier	20
2.1 Nordiske omfangsstudier	20
2.1.1 Norge	20
2.1.2 Sverige	22
2.1.3 Danmark	24
2.1.4 Finland	25
2.1.5 Island	26
2.1.6 Sammenfatning av resultater	26
2.2 Minoritetsetniske familiers hverdagsliv i Norden	28
2.2.1 Betydningen av kultur	28
2.2.2 Betydningen av sosioøkonomiske forhold	30
2.2.3 Betydningen av migrasjonshistorikk	32
3 Sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske familier ved bekymring for vold i hjemmet	35
3.1 Å legge til rette for likeverdig tilgang på tjenestetilbud	35
3.1.1 Bruk av tolk	36
3.2 Sosialfaglig relasjonsarbeid	38
3.3 Gruppebaserte metoder i sosialfaglig arbeid	41

4	Barnevernfaglig arbeid med minoritetsetniske familier ved bekymring for vold i hjemmet	43
4.1	Barneverntjenestens mandat og legitimitet	43
4.2	Barnevernundersøkelsen	45
4.2.1	Nettverksbaserte metoder i barnevernundersøkelsen	48
4.3	Minoritetsetniske barn og unge i fosterhjem og på institusjon	50
5	Kunnskap om forekomst og kultursensitivitet i sosialfaglig arbeid	52
5.1	Kunnskap om forekomst av vold i sosialfaglig arbeid	52
5.2	Kultursensitivt sosialfaglig arbeid	53
6	Avsluttende betraktninger	56
	Litteratur	58
	Appendix	72

Sammendrag

Denne rapporten omhandler minoritetsetniske barn og unge og vold i hjemmet. Rapporten tar for seg forskning og sosialfaglig kunnskap fra de nordiske landene. Målsettingen med rapporten er todelt: 1) å se nærmere på minoritetsetniske barn og unges utsatthet for vold i hjemmet slik det fremgår av omfangsundersøkelser gjennomført i de nordiske landene, og 2) å løfte frem praksiskunnskap fra sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske familier ved bekymring for vold i hjemmet.

Omfangsstudier fra de nordiske landene indikerer at minoritetsetniske barn er noe mer utsatt for vold i hjemmet enn majoritetsetniske barn. Resultatene bør imidlertid tolkes med varsomhet, med tanke på metodiske begrensninger ved denne type undersøkelser. Alle de refererte omfangsundersøkelsene er entydige med tanke på at langt de fleste av minoritetsetniske barn *ikke* har erfart vold fra sine omsorgspersoner.

Å vektlegge kultur for å forstå omfanget av vold i minoritetsetniske familier er omdiskutert, siden dette kan virke stereotypiserende og oppleves stigmatiserende. Kultur, i form av foreldres verdier og tradisjoner, fungerer imidlertid som referanseramme for oppdragelsesmetoder, herunder syn på bruk av vold overfor barn, og kan fungere som både risiko og som beskyttelse for det enkelte barn. I omfangsundersøkelsene går det frem at sosiale og økonomiske forhold virker inn på hvorvidt barna utsettes for vold. Vedvarende fattigdom kan påvirke familiens stressnivå, og foreldres selvfølelse og overskudd til sine barn. Tilsvarende beskytter sosial tilhørighet mot psykososiale vansker og utsatthet for vold. Det er således av stor betydning, uavhengig av etnisitet, å ha et stabilt sosialt nettverk og oppleve å ha en rolle og en posisjon i samfunnet man lever i.

Sosialfaglig arbeid gir mulighet for å hjelpe barn og unge som er utsatt for vold i hjemmet. Det offentlige har et ansvar for at tjenester er tilgjengelige og tilrettelagt, uavhengig av språklige barrierer og varierende kunnskap om relevante instanser. Offentlige instanser har også et betydelig ansvar når det gjelder å legge til rette for at familier, uavhengig av etnisitet, får

mulighet til brukermedvirkning og realisert sine rettigheter. Et likeverdig tjenestetilbud for minoritetsetniske familier innebærer å gi lik behandling, samtidig som den profesjonelle ivaretar hver enkelt families egenart.

Sosialfaglig relasjonsarbeid fordrer sensitivitet overfor den andre og det unike i hver families situasjon. En relasjon basert på tillit vil kunne forløse ressurser og bidra til at sosialarbeideren og familien sammen kan finne løsninger. Ulik maktfordeling og skepsis til offentlig inngripen, kan være en utfordring for samarbeidet. Det er en viktig målsetting i sosialfaglig arbeid å legge til rette for at minoritetsetniske familier opplever anerkjennelse av sine perspektiver og en reell mulighet til deltakelse og medvirkning. Barneverntjenesten har et særlig ansvar for barn som er utsatt for eller som opplever vold i hjemmet. Dilemma i barneverntjenestens arbeid kan bli forsterket om foreldrenes syn på barn og oppdragelse ikke sammenfaller med de syn som er rådende i samfunnet, ikke minst i de tilfeller der foreldrene anser offentlig inngripen som illegitim. Minoritetsetniske familier er ingen ensartet gruppe med enhetlige behov, noe som fordrer fleksibilitet i utforming av tiltak. Sensitivitet overfor familiens samlede behov, og kunnskap om deres ressurser og utfordringer, er nødvendig når barnets beste skal realiseres i form av tiltak.

Definisjoner av vold og nulltoleransen som råder i de nordiske samfunn, omfavnes ikke av alle. Det er behov for forskning som undersøker minoritetsetniske barn og foreldres forståelser av vold i hjemmet og deres erfaringer med hjelpeapparatet. Videre er det behov for mer kunnskap om hvordan foreldres verdier og tradisjoner kan få betydning for at vold utøves. Heller enn å rette oppmerksomheten mot etnisitet er det behov for forskning som utforsker forbindelseslinjer mellom vold i nære relasjoner og andre forhold ved minoritetsetniske familiers situasjon i de nordiske samfunnene, som psykisk helse og sosiale og økonomiske betingelser. Det er i tillegg behov for mer kunnskap om hvordan eksisterende arbeidsmetoder og tiltak i det offentlige blir tatt imot både av foreldrene og de unge selv.

Summary

This report focuses on issues of minority ethnic children and adolescents and domestic violence. The report examines research and knowledge on social work practices from the Nordic countries. Its objective is twofold: 1) to examine minority ethnic children's and adolescents' exposure to violence, as presented by surveys conducted in the Nordic countries, and 2) to highlight knowledge on social work practices from work with minority ethnic families where domestic violence is suspected.

Surveys from the Nordic countries (see section 2.1) indicate that minority ethnic children are somewhat more exposed to domestic violence than majority ethnic children. However, the results should be interpreted with caution, given the methodological limitations of this type of research. All the referenced surveys conclude unambiguously that most minority ethnic children by far have not experienced violence from their caregivers.

Emphasizing culture to understand the extent of violence in ethnic minority families is controversial, as this can reinforce stereotypes and stigma. Culture, in terms of parents' values and traditions, serves as a frame of reference for rearing methods, including views on the use of corporal punishment of children, and may act both as a risk and protection factor for the individual child. The Nordic surveys highlight that social and economic conditions affect the risk for exposure to violence. Persistent poverty has an impact on the family's stress level, and influences parents' self-esteem and the level of effort they feel able to invest in interacting with their children. Similarly, social cohesion is a protective factor concerning psychosocial problems and exposure to violence. Thus, a stable social network and the experience of having a role and a position in society is of great importance. Knowledge on minority ethnic families social and economic conditions in the Nordic countries is necessary to understand the children's and adolescents' risk of being exposed to domestic violence.

Professional social work allows different ways to help children and adolescents who are exposed to domestic violence. Great responsibility rests on public services in facilitating the realization of their rights and providing opportunities for participation, for all families regardless of

ethnicity. Equal access to public services for minority ethnic families means equal treatment, yet where the professional preserve the unique character of the family and their life history. It is the task of government agencies to provide available and accessible services, regardless of language barriers and varying knowledge of the public system.

A working client relationship requires sensitivity towards the other party and the uniqueness of each family's situation. A relationship based on trust will contribute to a mutual understanding between the social worker and the family, making it easier to find solutions together. On the other hand, the unequal distribution of power and scepticism towards government intervention may represent a challenge when establishing a benevolent and cooperative setting. It is an important objective in social work to ensure that minority ethnic families experience real headroom for their perspectives and a genuine opportunity for participation and involvement.

Child welfare services have a particular responsibility for children who are exposed to domestic violence. Dilemmas in the work of child welfare professionals can be further enhanced if the parents' view on children and parenting differs from prevailing conceptions in the society, particularly in cases where parents consider public interventions as illegitimate. Minority ethnic families are not a homogeneous group with uniform requirements. It is therefore important to exercise flexibility in the design of measures. Sensitivity to the family's overall needs and knowledge about their resources and challenges, is crucial in situations where the best interests of the child is to be realized in the form of child welfare measures.

Definitions of violence and the prevailing zero tolerance in the Nordic societies are not embraced by all. There is a need for research in which minority ethnic children and parents contribute their understandings of domestic violence and their experience with public services. Furthermore, there is a need for more knowledge on how domestic violence can be understood in the context of parental values and traditions. Rather than focusing on ethnicity, there is a need for research which explores the connections between domestic violence and other aspects of minority ethnic families' situation in the Nordic societies, such as mental health and social and economic conditions. There is also a need for more knowledge on how the existing methods and measures of government services are experienced by minority ethnic parents and young people themselves.

1 Innledning

Vold mot barn og unge er et tema som de siste tiår har vært viet stadig mer oppmerksomhet, og som er fremhevet som et prioritert samfunnsansvar når det gjelder å forebygge, avdekke og utvikle egnede tiltak. Å bli utsatt for vold fra sine omsorgspersoner i oppveksten kan få store konsekvenser senere i livet; det kan virke inn på utviklingen av selvforståelsen, relasjoner til andre og kan føre til en svekket tillit til at andre vil en vel. Barn som er utsatt for vold i hjemmet har en økt risiko for å utvikle emosjonelle og atferdsmessige problemer, og for selv å bli utøvere av fysisk vold og seksuelle overgrep (Edwards, Holden, Anda og Felitti, 2003; Finkelhor, Turner, Shattuck og Hamby, 2013; Holt, Buckley og Whelan, 2008).

Stortingsmeldingen *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner* (Meld. St. 15 (2012-2013)) understreker at vold i nære relasjoner er et samfunnsøkonomisk problem med store konsekvenser for berørte, og fremhever behovet for forskning og kunnskapsutvikling, samt kompetanseheving i helse- og omsorgstjenester. Stortingsmeldingen påpeker også et behov for mer kunnskap om vold i nære relasjoner blant innvandrere, og understreker at det er nødvendig å identifisere egnede tiltak for å bistå voldsutsatte personer i innvandrerbefolkningen. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets strategi *Barndommen kommer ikke i reprise* (2013) fremhever barnas posisjon i familier der vold forekommer både ut fra deres sårbarhet, men også med utgangspunkt i deres særskilte rettigheter. Forskning på vold mot barn og unge er nødvendig for å fremskaffe kunnskap som kan bidra til å bedre hverdagen for de som er utsatt. I strategien blir det påpekt et behov for mer kunnskap om hvilke grupper av barn og unge som er særlig utsatt for vold og overgrep.

Denne rapporten omhandler vold i minoritetsetniske familier, herunder forekomst og praksiserfaringer fra hjelpeapparatet. Å sammenstille “vold” og “minoritetsetnisk” reiser en rekke problemstillinger. For det første kan en slik sammenstilling skape et inntrykk av at det er noe særskilt med volden som utøves i minoritetsetniske familier. Dernest kan en slik

sammenstilling antyde at omfanget av vold er høyere i minoritetsetniske familier enn i majoritetsetniske familier. Disse spørsmålene er gjort til gjenstand for drøftinger i forskningslitteraturen, så vel som i sosialfaglige praksisfelt. Det er nødvendig med varsomhet når “vold” og “minoritetsetniske familier” koples sammen, da det kan bidra til å skape og opprettholde feilaktige forståelser om omfang av vold i minoritetsetniske familier. Samtidig vil økt kunnskap gi et bredere grunnlag for å imøtekomme de utfordringene som minoritetsetniske barn og familier opplever, samt utfordringer profesjonsutøvere i hjelpeinstansene står overfor i møte med familier der barna er utsatt for vold.

1.1 Rapportens oppbygning og innhold

Rapporten løfter frem noen problemstillinger og perspektiver i arbeidet med minoritetsetniske familier der barn utsettes for vold, men tar ikke sikte på å gi en utfyllende eller systematisk oversikt. Rapporten består av 6 kapitler. Kapittel 1 skisserer rapportens formål og metode, avklarer sentrale begreper og gir en kort oversikt over innvandring til Norden og vold mot barn i Norden. Kapittel 2 presenterer og sammenfatter nordiske omfangsstudier om barn og unges utsatthet for vold i hjemmet. For å få et utvidet kunnskapsgrunnlag med bakgrunn i tallene som fremgår av omfangsstudiene, ser vi i dette kapitlet nærmere på forhold som er relevante for mange minoritetsetniske familiers livsbetingelser i Norden. Kapittel 3 omhandler fremgangsmåter og tiltak i sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske familier ved bekymring for vold i hjemmet, og kapittel 4 omhandler barnevernfaglig arbeid med minoritetsetniske familier ved bekymring for vold i hjemmet. I kapittel 5 drøfter vi hvilken betydning kunnskap om forekomst av vold i minoritetsetniske familier får for sosialfaglig arbeid og utøvelse av det som betegnes som kultursensitiv praksis. Kapittel 6 gir forslag til videre forskning.

Når barn er utsatt for vold i hjemmet, eller når det er bekymring for at barn er utsatt for vold, står sosialfaglige hjelpeinstanser overfor en rekke dilemma og problemstillinger. Rapporten vil ha hovedvekt på problemstillinger som kan gjøre seg særlig gjeldende i sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske familier. Sosialfaglig arbeid har som formål å hjelpe barnet i sin familie, og problemstillinger knyttet til plassering av minoritetsetniske barn utenfor hjemmet, blir kun i noen grad berørt.

Rapporten betegner *familier* som de barnet bor sammen med. *Forelder* refererer til voksne som utøver daglig omsorg for barnet. Når det i rapporten henvises til *barn*, menes barn og unge fra 0-18 år.

1.2 Formål og metode

Formålet med rapporten er å se nærmere på minoritetsetniske barn og unges utsatthet for vold i hjemmet, samt erfaringer fra sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske familier hvor det er bekymring for vold i hjemmet.

Arbeidet med rapporten har tatt utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Hvilken kunnskap foreligger om minoritetsetniske barn og unges utsatthet for vold fra foreldre?
- Hvilke utfordringer og muligheter opplever hjelpeinstanser i arbeid med minoritetsetnisk familier ved bekymring for vold i hjemmet?
- Hvilke behov for kunnskap er etterspurt av hjelpeinstanser og forskere?

Som en del av arbeidet med rapporten ble innlegg fra NFBO-konferansen *Barnemishandling og omsorgssvikt i et krysskulturelt perspektiv* gjennomgått og systematisert (se Appendix). Tilsammen 350 deltakere fra praksisfeltet, frivillige organisasjoner og forsknings- og utdanningsinstitusjoner (hovedsakelig fra Norden) deltok på konferansen. De av bidragene som tematiserte vold i hjemmet dreide seg i hovedsak om 1) kunnskap om minoritetsetniske barn og unges utsatthet for vold i hjemmet og 2) sosialfaglige arbeidsmåter og tiltak i møte med minoritetsetniske familier når det er bekymring for at barna utsettes for vold. Spørsmål som ble reist i disse innleggene ligger til grunn for rapportens tematiske inndeling. Innlegg som omhandlet sosialfaglige og barnevernfaglige fremgangsmåter og tiltak, blir nærmere presentert i kapittel 3 og 4.

Et spørsmål som ble reist i flere av konferanseinnleggene var hvorvidt minoritetsetniske barn og unge er mer utsatt for vold i hjemmet enn majoritetsetniske barn og unge. En inngang til å kunne si noe om dette er å se på tall som fremgår av omfangsstudier om barn og unges erfaringer med å bli utsatt for vold. Vi har derfor sett nærmere på omfangsstudier fra Norden, og annen relevant forskning som belyser minoritetsetniske barn

og unges utsatthet for vold i hjemmet. Et annet spørsmål som ble reist på konferansen var hvorvidt sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske familier krever særskilte tilnærminger og arbeidsmetoder. Rapporten drøfter betydningen av kultursensitivitet og ser på arbeidsmetoder som kan være anvendelige i arbeid med minoritetsetniske familier når det er bekymring for at barn settes for vold.

1.3 Begrepsavklaring

1.3.1 Vold i hjemmet

Verdens helseorganisasjon (WHO) bruker begrepet vold som et overordnet begrep for fysisk vold, psykisk vold, seksuell vold og omsorgssvikt. Ifølge deres definisjon er alle former for tilsiktet bruk av, eller trussel om fysisk makt mot en selv, annen person eller grupper i samfunnet som resulterer i eller innebærer en risiko for personskaade, dødsfall, psykiske skader eller mangelfull utvikling å anse som vold (Dahlberg og Krug, 2002, vår oversettelse). Dette er en relativt vid definisjon som har som siktemål å inkludere bredden i handlinger de som er utsatt kan oppleve som krenkende og belastende. En ulempe ved å legge en vid definisjon av vold til grunn er at omfanget blir forstørret. Det kan i tillegg være utfordrende at handlingene som inngår i definisjonen er av svært varierende karakter (Meld. St. 15 (2012-2013)). Det er viktig å være oppmerksom på at ulike former for vold som fysisk, psykisk eller seksuell vold, samt å oppleve at andre blir utsatt for vold, ofte opptrer sammen. Det vil si at barn som er utsatt for fysisk vold, også har økt risiko for å være utsatt for andre former for vold og omsorgssvikt.

Hvor grensene går for hva som skal defineres som vold er et omstridt spørsmål, og det er store kulturelle variasjoner i hva som faller innunder definisjonen (Barne- og likestillingsdepartementet, 2013; Dahlberg og Krug, 2002; Pinheiro, 2006). Forståelsen av vold som fenomen har gått fra kun å gjelde aggressive handlinger til i dag også å innebefatte effekten av handlingen og opplevd krenkelse (Pape og Stefansen, 2004). For å få en forståelse av vold som fenomen er det nødvendig med innsikt i hvilken relasjon og kontekst volden forekommer i, samt hvordan ulike voldsformer opptrer i sammenheng og skaper og opprettholder maktstrukturer mellom de som er berørt (Hammerlin, 2002).

Hjemmet er barnets omsorgsarena, og det er der de skal oppleve trygghet og utvikle tillit til sine omsorgspersoner (Heltne og Steinsvåg, 2011). For barn kan det å oppleve at vold utøves mellom de voksne i hjemmet være skremmende og belastende. I de nordiske landene er det derfor en utbredt oppfatning at det å oppleve vold mellom voksne i hjemmet er en form for psykisk vold mot barnet. Når barn opplever at deres omsorgspersoner utøver og blir utsatt for vold, innebærer dette mer enn å være vitne til selve voldshandlingene; de ser og hører også det som skjer i forkant og i etterkant av hendelsen. Ved å være innenfor rekkevidde av vold som foregår i hjemmet, blir barn trukket inn i voldsforløpet og kan også bli brukt som en “brikke” mellom de voksne (Edleson, 1999). Lyden av vold, snarere enn de visuelle inntrykkene når volden utspiller seg, kan være det mest sentrale når barn i etterkant beskriver vold som har foregått i hjemmet (Överlien og Hydén, 2007). Begrepet *oppleve vold* heller enn *vitne til* eller *eksponert for*, er derfor mer dekkende med tanke på barnets subjektive og komplekse opplevelse av volden samt barnets posisjon som aktør (Överlien, 2007; Överlien 2012).

1.3.2 Begrepene ”minoritetsetnisk” og ”kultur”

Å definere personer og familier på bakgrunn av landbakgrunn, etnisk tilhørighet eller årsak til innvandring er omdiskutert, ikke minst i spørsmål om vold og omsorgssvikt mot barn. Definisjoner som knytter an til innvandrerbakgrunn og etnisk tilhørighet, er politisert og i stadig endring (Dahle og Seeberg, 2013). For eksempel har begrepene ”etnisk minoritet” eller “minoritetsetnisk” ikke et klart avgrenset innhold, men blir anvendt forskjellig innenfor ulike fagfelt (Hofman, 2011). Eriksen og Sørheim (2006) beskriver etnisitet som opplevde kulturforskjeller som vedvarer over en viss tid, og som gjøres relevante i samhandling mellom mennesker. En slik tilnærming legger til grunn at etnisitet er noe som utspiller seg i relasjonen mellom mennesker, og som utvikles i samspill med lokale situasjoner som den enkelte inngår i. Etniske grenser mellom ulike grupper er sosialt konstruert og kan skape solidaritet og gruppefølelse blant de som opplever tilhørighet basert på felles kjennetegn (Eriksen og Sørheim, 2006; Skytte, 2008). Etnisitet anvendes ofte for de samme kjennetegn som utgjør innholdet i kulturbegrepet, og begrepene anvendes ofte overlappende (Eriksen og Sørheim 2006).

Kultur kan forstås som et univers av betydninger som ordner og gir form til menneskers opplevelser og virkelighet, og som utgjør en grunnleggende betingelse for menneskers eksistens (Magnusson og Marecek, 2012). Sunil

Loona (2012) foreslår at kultur bør forstås som referanserammer for atferd og tenkning, heller enn å være bestemmende for atferd og tenkning. Slike referanserammer, eller betydningsunivers, blir fellesforståelser som gir retning til hva som oppfattes som rett og galt. Handlinger blir fortolket i henhold til slike meningssystemer. For eksempel kan en handling som innenfor ett meningssystem blir fortolket som “vold” i henhold til andre meningssystemer bli fortolket som “barneoppdragelse”.

“Minoritetsetnisk” er en samlebetegnelse som grupperer mennesker basert på deres bakgrunn fra et bestemt land, felles språk, og/eller religiøs tilknytning. Minoritetsetnisk innebærer å være i mindretall i forhold til majoriteten når det gjelder forhold som språk, religiøs tilknytning eller tradisjoner. En etnisk minoritet er en gruppe som er i mindretall i et storsamfunn, og som eksisterer som en etnisk kategori over en viss tid (Eriksen og Sørheim, 2006).

I forskningslitteraturen og dagligtale anvendes begrepene ”minoritetsetnisk” eller “etniske minoriteter” gjerne i omtale av personer med bakgrunn fra land utenfor Europa og Nord-Amerika, fortrinnsvis land i Asia, Afrika og Midtøsten. Ulike årsaker til innvandringen, sosiale og økonomiske ressurser en bringer med seg, samt øvrige forhold ved familiesituasjonen, gjør at begrepet “minoritetsetnisk” refererer til mennesker som innbyrdes kan være like forskjellige som de er forskjellige fra majoritetsbefolkningen. Likheten handler først og fremst om erfaringer fra migrasjonsprosesser og tilpasningen til det nye hjemlandet (Hofman, 2011; Salole, 2013). Tilsvarende utgjør barn og unge som selv har innvandret, eller som har foreldre som innvandret, ikke en enhetlig gruppe med felles utfordringer og behov. Rapporten *Etniske minoritetsbarn som opplever vold i familien* fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), påpeker at minoritetsetniske barn erfarer problemer og utfordringer tilsvarende de som oppstår for majoritetsetniske barn (Hofman, 2011). Minoritetsetniske barn kan imidlertid ha særegne utfordringer, eller oppleve at de problemene som majoritetsetniske barn også har, i særlig grad gjør seg gjeldende. Grupper som i litteraturen beskrives som “kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn” og “minoritetsetniske barn” bør derfor forstås som paraplybetegnelser som inkluderer mennesker med ulik kulturell, sosial, økonomisk og religiøs forankring (Chand og Thoburn, 2006; Hofman, 2011).

I denne rapporten anvendes begrepet “minoritetsetniske familier” om familier hvor foreldrene er født i land utenfor Europa, Oseania og Nord-Amerika, og ”minoritetsetniske barn og unge” om barn og unge som selv

er født, eller har foreldre som er født, i land utenfor Europa, Oseania og Nord-Amerika.

1.4 Bakgrunn

1.4.1 Befolkningsendringer i Norden

Innvandring de siste 30-40 år har endret befolkningssammensetningen i Norden. Selv om de nordiske landene i mange sammenheng blir presentert som relativt like, er det store forskjeller med hensyn til antall mennesker som søker om asyl eller opphold, og søkeres landbakgrunn. Noen av forholdene som kan forklare denne variasjonen er økonomiske forhold og arbeidsmarked, hvilke signaler landene sender til ulike søkergrupper og hvilke grupper som er store i landet fra før (IMDI, 2012). I tillegg får ulikt regelverk i de nordiske landene betydning for hvem som søker om opphold, og deres vei videre i et av de nordiske landene (Kavli, 2012). Dette har ført til at innvandringsmønsteret til de nordiske landene fordeler seg noe ulikt.

I Fafo-rapporten *Befolkningsendringer og de nordiske velferdsordningene*, blir den sterke veksten i innvandring de siste 50 årene regnet som en av de mest markante samfunnsendringene i Norden (Fløtten et al., 2013). På 60- og 70- tallet besto innvandringen primært av arbeidsinnvandrere fra land som Tyrkia, Pakistan og Jugoslavia. Deretter fulgte en periode der de som innvandret kom som flyktninger, asylsøkere eller for familiegjennforening. Etter EU-utvidelsene i 2004 og 2007 har det vært en betydelig arbeidsinnvandring til Norden fra de nye EU-landene i Sentral- og Øst-Europa (Fløtten et al., 2013, s. 29). Ifølge rapporten skyldes endringer i innvandringsmønstrene en rekke forhold som ønske om arbeid, flukt fra krig og fattigdom, og familiegjennforening. Europeiske arbeidsinnvandrere kommer under andre forutsetninger enn flyktninger, og møter et offentlig apparat som er langt mindre omfattende (Kavli, 2012). Mange av de som har innvandret til Norden har begrensede økonomiske ressurser. I Norge var det i perioden 2006-2008 registrert at 25 prosent av innvandrerbefolkningen, mot 8,2 prosent i befolkningen som helhet, hadde det som betegnes vedvarende lavinntekt. Av barn og unge under 18 år med innvandrerbakgrunn, lever 37 prosent i familier med vedvarende lavinntekt. Tilsvarende tall i hele barnebefolkningen var 7,6 prosent (NOU 2011:14).

De som innvandrere har varierende økonomiske ressurser, sosialt nettverk, utdanning og psykisk og fysisk helse, noe som fører til at de i de nordiske landene møter ulike utfordringer og har ulike forutsetninger for å tilegne seg kunnskap om rådende normer og tradisjoner.

1.4.2 Vold mot barn i Norden

Siden begynnelsen av 1970-tallet har vold og overgrep mot kvinner og barn vært høyt oppe på den politiske dagsordenen i de nordiskelandene. I denne perioden har den nordiske lovgivningen gjennomgått en markant endring, noe som ikke minst har endret synet på vold. Mens det i Norge tidligere var vanlig å betegne vold i parforhold som “kvinnemishandling”, har det de siste årene blitt mer vanlig å bruke begrepet “vold i nære relasjoner”. Vold i nære relasjoner er et kjønnsnøytralt begrep og er det som anvendes i politiske styringsdokumenter og offentlige diskurs i Norge. Fra å være oppmerksomme på voldsutsatte kvinner, er vold i nære relasjoner et begrep som også inkluderer utsatte menn og utsatte barn (Se Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013: *Barndommen kommer ikke i reprise*, for en nærmere diskusjon av begrepsbruk). I årene som er gått har det vært gjennomført kampanjer som har hatt som formål å endre befolkningens holdninger til vold, og å gjøre barn bevisst sin rett til å vokse opp uten vold.

Siden 70-tallet har kunnskapen om skadevirkninger av å vokse opp i et hjem der det utøves vold mellom foreldrene økt. I denne perioden har det også vært en dreining fra aksept for mildere former for fysisk avstraffelse av barn, til nulltoleranse som det normative utgangspunktet (Janson, Jernbro og Långberg, 2011). Holdningsundersøkelser i Sverige viser at foreldre som er positive til å bruke vold som en del av oppdragelsen er redusert fra 65 prosent i 1965, til 7 prosent i 2006. Antall barn og unge som selv har oppgitt at de har blitt utsatt for vold, er betydelig redusert de siste 20 årene (Janson et al., 2011). Barn betraktes ikke lenger som *vitner* når vold forekommer mellom de voksne, men som handlende aktører som *opplever* denne volden (se Øverlien, 2007; 2012). Det har også blitt en økt bevissthet om at barn som vokser opp i hjem der vold utøves mellom de voksne, har en forhøyet risiko for selv å bli utsatt for vold (Överlien, 2007). For barn og unge får det å vokse opp med vold en rekke konsekvenser som samlet innebærer en risiko for deres utvikling og hverdagsliv. Nyere kunnskap om risikofaktorer og skadevirkninger har

bidratt til økt oppmerksomhet om vold, noe som igjen har ført til at forebygging av vold og hjelp til voldsutsatte i dag står høyt på den politiske dagsordenen i alle de nordiske landene. Et eksempel på dette er en erklæring fra 2013 der alle de nordiske barneombudene i fellesskap henstiller myndighetene til å forby og forhindre at barn blir utsatt for fysisk avstraffelse hjemme (Erklæring av 21.8.2013). Av tiltakene som blir foreslått, er å styrke foreldrerollen og gi foreldre kunnskap om positive og styrkende oppdragelsesmetoder. De nordiske barneombudene henstiller til økt støtte til foreldre som opplever ikke å ha ressurser til tilstrekkelig oppfølging av barna sine. Mange eneforsørgere og foreldre som har innvandret, opplever en slik knapphet i ressurser.

De nordiske landene er blant landene i verden med totalforbud mot vold mot barn (Pinheiro, 2006; Skjørten, 2012). Totalforbud mot vold mot barn har kommet som følge av en rekke endringer i lovgivningen som har hatt til hensikt å gi barn økt beskyttelse mot vold og overgrep. Sverige var i 1979 det første land i verden til uttrykkelig å forby foreldre eller andre foresatte å straffe barna sine fysisk (Janson, 2010). I dag har alle de nordiske landene en streng lovgivning som omhandler vold mot barn. Den norske lovgivningen (Barneloven § 30) spesifiserer at barnet ikke må utsettes for vold, heller ikke når volden brukes som ledd i oppdragelse. Den slår også fast at bruk av vold og skremmende, plagsom eller hensynsløs atferd overfor barn er forbudt. Definisjonen av vold som ligger til grunn for lovgivningen kan forstås som bred (se pkt. 1.3.1 om definisjoner av vold). De nordiske landene var blant de første til å ratifisere FNs konvensjon om barnets rettigheter, og sammenliknet med mange andre land står konvensjonen sterkt. Konvensjonens artikkel 19 gir barn rett til å bli beskyttet mot alle former for vold og overgrep. Siden 2003 har konvensjonen blitt inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven, noe som betyr at Barnekonvensjonen gjelder som norsk lov. Dersom det er motstrid mellom nasjonal lovgivning og Barnekonvensjonen, har konvensjonen forrang¹.

I takt med at synet på barn har endret seg, har det blitt mer oppmerksomhet på langsiktige konsekvenser av at barn blir utsatt for vold. Særlig har bevissthet om risikoen for negative konsekvenser når volden

¹ For en drøfting av endringer i norsk lovgivning om vold mot barn og Barnekonvensjonens artikkel 19, se Hennum, 2012 og Ot.prp.nr. 104

utøves mellom personer som står i nær relasjon til barnet økt (for en gjennomgang, se Øverlien, 2012). Barn som utsettes for vold kan utvikle alvorlige psykiske og atferdsmessige problemer, som depresjon, angst, aggressiv atferd og posttraumatiske plager (Finkelhor et al. 2013; Holt et al., 2008; Mossige og Stefansen, 2007; Graham-Bermann og Seng, 2005). Flere studier har undersøkt de langsiktige konsekvensene av å oppleve vold og å bli utsatt for vold i hjemmet. Resultatene fra disse studiene har vist en sammenheng mellom negative livsopplevelser som vold i barndommen og atferdsproblemer og emosjonelle og relasjonelle problemer i voksen alder (Edwards et al., 2003). At barn som tidligere har opplevd vold er mer “motstandsdyktige” eller har “tykkere hud” finnes det ingen støtte for i forskningen. Det finnes heller ikke støtte for å påstå at barn som vokser opp i samfunn eller miljøer der vold mot barn betraktes som “vanlig” opplever vold som mindre krenkende enn barn som har vært utsatt for slike opplevelser. Barn som er utsatt for vold hjemme kan reagere ulikt og konsekvensene av volden kan variere, avhengig av forhold ved det enkelte barn og forhold i barnets miljø. Hvordan barn reagerer avhenger blant annet av barnets alder og utvikling, hvilken relasjon barnet har til voldsutøveren og hvorvidt volden foregår over tid (Cummings et al. 2007; Osofsky, 2003). Barn som har flyttet fra land med krig eller konflikt, kan ha vært utsatt for traumer som de bærer med seg når de kommer til et nytt land. Dette gjør at mange vil være mer sårbare dersom de blir utsatt for vold og omsorgssvikt.

Ulike oppfatninger av hvilke handlinger som betraktes som vold, kan by på utfordringer i samarbeidet mellom hjelpeinstanser og minoritetsetniske familier. En handling, som å slå et barn over fingrene, kan for noen være en legitim reaksjon når barnet har gjort noe galt. I sitt innlegg på NFBO-konferansen påpekte Kristin Skjørten at det tydelige standpunktet mot *all* vold mot barn, også fysisk avstraffelse som utføres som del av barneoppdragelsen, kan virke fremmed og rigid for noen minoritetsetniske familier (Skjørten, 2012). Nulltoleranse som normativt utgangspunkt er også synlig i nordisk forskning om barn som utsettes for og/eller opplever vold i hjemmet. Ikke bare har barn *behov* for en trygg oppvekst fri fra vold og omsorgssvikt, de har også en *rett* til det. Dette er et verdigrunnlag som ligger som en forutsetning for forskning på vold mot barn i Norden.

2 Omfang av vold mot barn og unge i minoritetsetniske familier

2.1 Nordiske omfangsstudier

Spørsmålet om omfanget av vold i minoritetsetniske familier er omdiskutert, og mer kunnskap er etterspurt (Hofman 2011; Holm-Hansen, Haaland og Myrvold, 2007; van der Weele, Ansar og Castro, 2011). I Norden har det vært gjennomført nasjonale omfangsundersøkelser som har hatt som formål å kartlegge omfanget av vold som barn og unge er utsatt for. Slike omfangsundersøkelser henvender seg til et stort antall barn og unge, og gir indikasjoner på forekomst av voldsutsatthet generelt, og også for utsatthet for ulike former for vold fra foreldre og andre nære omsorgspersoner. I dette kapitlet vil vi først se nærmere på resultatene fra nasjonale omfangsundersøkelser om barn og unges utsatthet for vold som har vært gjennomført i de nordiske landene, med vekt tallene som er basert på minoritetsetniske barn og unges rapporteringer. Deretter vil forhold ved minoritetsetniske barn og familiers livsbetingelser i Norden bli drøftet, fortrinnsvis betydningen av kultur, sosioøkonomiske betingelser og betydningen av migrasjonshistorikken.

2.1.1 Norge

Den norske undersøkelsen *Vold og overgrep mot barn og unge* av Svein Mossige og Kari Stefansen fra 2007, er basert på selvrapportering blant 7033 avgangselever fra et landsrepresentativt utvalg av videregående skoler. Hensikten med undersøkelsen var å kartlegge omfanget av tre former for krenkelser av barn og unge; å bli utsatt for vold fra foreldrene, å oppleve at foreldrene blir utsatt for vold, samt seksuelle overgrep. I tillegg var det en målsetting å frembringe kunnskap om risikofaktorer

knyttet til vold og overgrep, samt mulige konsekvenser av å bli utsatt for slike krenkelser. Den norske omfangsundersøkelsen har kartlagt foreldres opprinnelsesland fordelt på tre geografiske områder; Norge/Norden, vestlige land (Europa utenom Norden samt Nord-Amerika og Oseania) og Afrika/Asia.

Hovedkonklusjonen fra undersøkelsen er at en overvekt av ungdommene (80 prosent) aldri hadde opplevd å bli slått av en voksen i familien. Blant ungdommene som rapporterte å ha blitt slått, oppga majoriteten at det hadde forekommet én eller få ganger. Andelen som hadde vært utsatt for det som betegnes som høyfrekvent vold (oftere enn ti ganger) var lav (to prosent). Dårlig familieøkonomi, foreldres rusproblemer og innvandrerbakgrunn var forhold som førte til økt risiko for å bli utsatt for vold fra foreldre. Jenter rapporterte i større grad enn gutter å være utsatt for seksuelle overgrep og for mild vold fra mor. Milde fysiske krenkelser ble i studien definert som handlinger som å ha blitt dyttet, ristet, lugget/kløpet eller slått med flat hånd. Det fremgår også at det å ha sett eller hørt mor bli utsatt for vold, ofte kan ha en sammenheng med levekår og foreldrenes bruk av rusmidler.

Undersøkelsen har også sett på sammenhenger mellom foreldres fødeland og ungdommenes rapporteringer av utsatthet for grov vold fra foreldrene. Grov vold karakteriseres i denne undersøkelsen som å bli slått med knyttneve, slått med gjenstand, fått bank/juling eller utsatt for noe annet voldelig. Fire prosent av ungdommene med mor født i Norden rapporterer at de har vært utsatt for grov vold fra mor. Tilsvarende rapporterer 12 prosent av ungdommer med mor født i vestlige land (utenfor Norden) at de har vært utsatt for grov vold fra mor, og tallet øker til 17 prosent når mor er født i et ikke-vestlig land. Den samme tendensen går igjen når man ser på utsatthet for vold fra far sortert etter fars fødeland. Andelen ungdom som oppgir å ha sett eller hørt mor bli utsatt for partnervold, er høyere blant ungdom med mor født i et ikke-vestlig land, enn blant ungdom der mor er født i Norge eller Norden. Studien fant at innvandrerbakgrunn hadde selvstendig effekt på voldsutsatthet, også når det ble kontrollert for levekår og foreldres bruk av rusmidler².

² Se også rapporten *Vold og voldtekt i Norge* (Thoresen og Hjemdal, 2014) vedrørende forekomst av vold mot barn og voksne i nære relasjoner og seksuelle overgrep i et livsløpsperspektiv. Studien ser ikke spesifikt på minoritetsetniske barn og unges utsatthet for vold i hjemmet og blir derfor ikke gjennomgått her.

2.1.2 Sverige

I Sverige har det vært gjennomført flere omfangsundersøkelser vedrørende barn og unges utsatthet for vold (Se Socialdepartementet, 2001; Janson, Långberg, Svensson, 2007; Edfeldt, 1985; Annerbäck, Wingren, Svedin og Gustafsson, 2010). Rapporten *Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige* (2011) er skrevet av Staffan Janson, Carolina Jernbro og Bodil Långberg på oppdrag fra Stiftelsen Allmänna Barnhuset, og er den siste landsomfattende omfangsundersøkelsen som er utført i Sverige. Formålet med undersøkelsen var å kartlegge både foreldre og ungdoms holdninger til og erfaringer med fysisk straff og andre former for krenkelser. En av hensiktene var dessuten å bedømme om voksnes fysiske avstraffelse og andre former for krenkelser av barn har økt eller blitt redusert siden forrige undersøkelse i 2006. Undersøkelsen besto av to deler, en foreldreundersøkelse og en elevundersøkelse. Et landsrepresentativt utvalg av 2500 foreldre med barn i alderen 0-12 år besvarte et spørreskjema om hvordan de hadde oppdratt ett av sine barn det siste året. Elevundersøkelsen henvendte seg til et landsrepresentativt utvalg av skoler, og 3207 elever i 9. klasse (15-16 år) ved 158 skoler deltok per spørreskjema.

Elevundersøkelsen

Undersøkelsen har to hovedkategorier etter hvorvidt elevene er født i eller utenfor Sverige. Av rapporten fremgår det at utenlandsfødte barn i betydelig større grad var utsatt for vold, både i form av enkeltstående og gjentakende episoder, enn svenskfødte barn. Studien fant en forhøyet risiko for å bli utsatt for fysisk avstraffelse (OR=2,68), selv når familiens økonomiske forhold ble kontrollert for. Blant svenskfødte jenter oppga 3,2 prosent å ha blitt slått mange ganger, og kun 1,5 prosent av de svenskfødte guttene. Blant utenlandsfødte gutter oppga 11,3 prosent å ha blitt slått i hjemmet mange ganger, og av utenlandsfødte jenter oppga 7,4 prosent å ha opplevd dette.

Undersøkelsen fant marginale forskjeller mellom utenlandsfødte og svenskfødte når det gjaldt straff gjennom sanksjoner, eller når det gjaldt å ha opplevd å bli fornærmet eller ignorert av sine foreldre. Sett i forhold til de øvrige elevene oppga imidlertid en større andel av de utenlandsfødte guttene å ha blitt innestengt i kjelleren (12 prosent mot 1-2 prosent av de øvrige elevene). En større andel av de utenlandsfødte guttene (12 prosent) oppga dessuten å ha blitt utsatt for straff i form å bli utestengt fra hjemmet

(mot 4 prosent av de svenskfødte elevene og 7 prosent blant utenlandsfødte jenter), og var også overrepresentert når det gjaldt å ha opplevd trusler om vold fra foreldre (16 prosent blant utenlandsfødte gutter, 12 prosent blant utenlandsfødte jenter, 7 prosent blant svenskfødte jenter og 4 prosent blant svenskfødte gutter).

Majoriteten av elevene (65 prosent) oppga at det aldri var riktig at en forelder rister sitt barn hardt, uavhengig av hva barnet har gjort. Det var imidlertid en mindre andel blant de utenlandsfødte guttene som oppga at det aldri var ok å ta tak i å riste et barn (42 prosent). Studien fant at vold mellom foreldrene var den faktoren som økte risikoen mest for at barnet hadde blitt slått, drøyt 10 ganger, og da man justerte for økonomi, sank risikoen noe til 9 ganger. Elever som oppga at familien bekymrer seg for økonomien, hadde drøyt tre ganger så høy risiko for å bli utsatt for vold.

Foreldreundersøkelsen

Majoriteten av foreldrene (75 prosent) oppga at det aldri er riktig å ta tak i og riste barnet. Utenlandsfødte menn skilte seg imidlertid ut med en lavere andel (56 prosent) som oppga at dette aldri var greit. En større andel utenlandsfødte menn og kvinner hadde en aksepterende holdning for ørefik (8-14 prosent) og slag (5-7 prosent) enn svenskfødte foreldre (1-2 prosent).

Nesten hver tredje forelder (30,6 prosent) oppga at de hadde dyttet, tatt hardt tak i eller ristet sitt barn ved konflikt, og dette var mer vanlig blant svenskfødte foreldre (mødre: 34 prosent – fedre: 41,8 prosent) enn blant utenlandsfødte (fedre: 16,7 prosent – mødre: 24 prosent), og da særlig blant svenskfødte menn. 2,9 prosent av foreldrene oppga å ha slått barnet, noe som var mer vanlig blant utenlandsfødte menn (10,9 prosent) og kvinner (5,4 prosent) enn blant svenskfødte foreldre (mødre: 2,4 prosent – fedre: 3 prosent).

Undersøkelsen fant at det å selv ha vært utsatt for vold i oppveksten utgjorde en betydelig risikofaktor for å slå, ta hardt tak i eller å riste barnet. Det var dessuten en sterk sammenheng mellom foreldrenes stress og om de hadde utsatt barnet for fysiske krenkelser. Blant foreldrene i undersøkelsen oppga 34 prosent at de hadde vært stresset ved den siste konflikten med barnet, og 48 prosent oppga at de hadde vært trøtte.

2.1.3 Danmark

I Danmark har det vært gjennomført flere omfangsundersøkelser om vold mot barn og unge (se Christoffersen, 2010; Larsen og Larsen 2002, Helweg-Larsen et al., 2009; Korzen, Fisker og Oldrup, 2010; LG Insight, 2009).

LG Insights undersøkelse om barns opplevelser av vold i hjemmet bygger på en spørreskjemaundersøkelse blant 2765 skolebarn i alderen 11-16 år fordelt på 12 skoler i København. Undersøkelsen fant at barn og unge fra flerspråklige familier var mer utsatt for vold enn unge fra danskspråklige familier (LG Insight, 2009). En landsdekkende spørreskjemaundersøkelse gjennomført av Statens Institutt for Folkesundhed i 2008 blant 3976 elever i 9. klasse fant imidlertid at de unges innvandrerbakgrunn ikke hadde betydning for de ble utsatt for vold (Helweg- Larsen et al., 2009).

Rapporten *Vold mot unge i Danmark* fra 2010, er skrevet av Sara Korzen, Liv Fisker og Helene Oldrup på oppdrag fra Det nationale forskningscenter for velfærd. Rapporten er en av tre delrapporter fra et større forskningsprosjekt om vold mot barn og unge, og omhandler unges utsatthet for fysisk vold hjemme og ute blant jevnaldrende. Resultatene er basert på en landsdekkende spørreskjemaundersøkelse blant 1042 elever i 8. klasse. Når det gjelder unges erfaringer med vold utøvet av foreldre, svarer de fleste unge som deltok i undersøkelsen at de vurderte konfliktnivået i hjemmet til å være lavt eller moderat. Totalt rapporterte 1 av 5 (20 prosent) at de hadde vært utsatt for vold fra foreldrene i løpet av det siste året. 12 prosent har vært utsatt for én eller flere typer vold én eller flere ganger fra én eller begge foreldre, mens 8 prosent har vært utsatt for vold én gang.

En av hovedkonklusjonene i rapporten er en tydelig sammenheng mellom sosial og økonomisk utsatthet og utsatthet for vold. Unge som oppgir lav trivsel og har vansker med å tilpasse seg skolehverdagen, og unge hvor foreldrene har svak tilknytning til arbeidslivet, er mer utsatt for vold. En annen konklusjon er at blant unge som har vært utsatt for vold, oppgir 2 av 3 at de ikke har fortalt om det til andre.

I rapporten ble ungdommene kategorisert etter hvorvidt de hjemme snakket dansk eller andre språk enn dansk. Rapporten konkluderer med at barn fra hjem der det snakkes flere språk enn dansk, er mer utsatt for vold begått av mor eller far. For unge som kun snakker dansk hjemme, og unge

som snakker andre språk, er tallene omtrent sammenfallende når det gjelder utsatthet for enkeltstående voldsepisoder (8 prosent vs. 7,7 prosent). Forskjellen mellom de to gruppene er større når det gjelder å være utsatt for vold flere ganger. Her rapporterer 10,6 prosent av de som kun snakker dansk hjemme at de har vært utsatt for vold flere ganger, mens 26 prosent av de unge som snakker et annet språk enn dansk hjemme oppgir at foreldre har utøvd vold mer enn én gang. Det er i denne rapporten ikke kontrollert for sosioøkonomiske forhold.

2.1.4 Finland

Undersøkelsen *Violence against Children and Adolescents in Finland* (Ellonen, Kääriäinen, Salmi og Sariola, 2008) har sett på barn og unges erfaringer med og utsatthet for vold på ulike arenaer. Et landsrepresentativt utvalg av 12- og 15-årige elever i 6. og 9. klasse i Sverige og Finland deltok. Resultater fra undersøkelsen viste at vold mellom de voksne i hjemmet økte risikoen for at også barna ble utsatt. Det fremgår også at voldsutøvelse som del av oppdragelsen har gått betydelig ned de siste 25 år, men at vold mot barn og unge fremdeles er et betydelig samfunnsproblem. Studien *Adolescents' experiences of parental violence in Danish and Finnish families* (2008), sammenlikner resultater fra spørreskjemaundersøkelser med elever i 9. klasse i Danmark og Finland. Et av resultatene fra undersøkelsen er at utøvelse av vold i begge landene var nært knyttet til psykososiale forhold, og ikke like sterkt forbundet med sosioøkonomiske forhold. Ingen av undersøkelsene gjør rede for hvorvidt resultatene var forskjellige for majoritetsetniske og minoritetsetniske barn og unge.

Undersøkelsen *Children and young people as victims of violence* (Kääriäinen, Ellonen, Peutere og Sariola, 2008), ser nærmere på resultatene som fremkom i overnevnte undersøkelsen med elever i 6. og 9. klasse i Finland (Ellonen et al., 2010, se forrige avsnitt). Studien sammenlikner erfaringer med vold fra foreldre blant barn og unge med og uten innvandrerbakgrunn (selv født eller hvor en eller begge foreldre er født utenfor Finland, Vest-Europa og Nord-Amerika). Resultatene viser at en større andel barn og unge med innvandrerbakgrunn var utsatt for vold generelt, både i og utenfor hjemmet, enn barn uten innvandrerbakgrunn. Forfatterne drøfter hvilken betydning kultur og innvandrerbefolkningens sosiale status kan ha for at vold i hjemmet var mer vanlig i familier med

innvandrerbakgrunn. En ny prevalensstudie er satt i gang i Finland, og resultater fra denne vil foreligge i løpet av 2014³.

2.1.5 Island

Rapporten *Child rights: Violence and Prevention* publisert av UNICEF Island i 2013, bygger på en annen rapport av UNICEF Island, *The Status of Children in Iceland* fra 2011 og slår fast at vold i hjemmet er en stor trussel mot barns helse og trygghet på Island. UNICEF Island hevder at det er store mørketall. Tre ganger er det gjennomført en spørreskjemaundersøkelse hvor alle barn på 14 og 15 år (9. og 10. klasse) ble spurt om sine erfaringer med vold i hjemmet. UNICEF Island fant at 17,5 prosent av de unge rapporterer å ha opplevd alvorlig konflikt mellom foreldrene, 4,9 prosent rapporterer å ha opplevd fysisk vold mellom foreldrene og 4,4 prosent rapporterte selv å ha blitt utsatt for vold i hjemmet. Undersøkelsen fant også en klar sammenheng mellom vold i hjemmet og emosjonelle og atferdsmessige problemer hos de unge. Undersøkelsen fant at ungdommer som selv har opplevd vold i hjemmet, i større grad rapporterte at det i enkelte situasjoner er akseptabelt å utøve vold mot barn. Undersøkelsen har ikke sett spesielt på minoritetsetniske barn og unges utsatthet for vold, og vil derfor ikke bli nærmere gjennomgått i denne rapporten.

2.1.6 Sammenfatning av resultater

Omfangsundersøkelsene som er gjennomført i de nordiske landene skiller seg fra hverandre på en rekke områder, både når det gjelder metode, spørsmålsstilling og utvalg. Tilsvarende blir etnisitet kategorisert forskjellig i undersøkelsene, noe som gjør det vanskelig å sammenligne resultatene. Et eksempel på dette er den danske undersøkelsen der danskfødte barn med én utenlandskfødt forelder blir kategorisert som innvandrers dersom de snakker annet språk enn dansk hjemme. I den svenske undersøkelsen blir barn med én utenlandskfødt forelder kategorisert som svenskfødte. I den norske og den finske omfangsundersøkelsen vil barn med én forelder født i utlandet kunne inngå i ulike grupper, avhengig av hvorvidt de kategoriseres etter mors

³ E-post korrespondanse med Monica Fagerlund, Police College of Finland.

eller fars fødeland. Slike forskjeller kan skyldes lovgivningen som regulerer forskning, og at vurderinger som gjøres av de forskningsetiske komiteer kan variere landene imellom. Lovgivning og forskningsetiske hensyn har betydning for metodiske avveininger som for eksempel hvordan de som deltar i undersøkelsen blir kategorisert og hvilke spørsmål som blir stilt. Ulik kategorisering av informantene kan også skyldes at undersøkelsene har ulike formål. En annen forskjell mellom undersøkelsene er at barna og ungdommene som deltok var i ulike aldre, noe som kan være av betydning for resultatene. I den norske undersøkelsen er informantene ungdom i alderen 18-19 år som går på videregående skole, mens det i den svenske er unge fra 9. års trinn og i den danske er det unge fra 8. års trinn.

Flere av de nordiske omfangsundersøkelsene peker i retning av at en liten gruppe minoritetsetniske barn har en høyere risiko for å bli utsatt for vold i nære relasjoner enn barn i majoritetsetniske familier (Janson et al., 2011; Mossige og Stefansen, 2007; Oldrup, Korzen, Lindstrøm og Christoffersen, 2011). Studien *Unge trivsel 2008* (Helweg-Larsen et al., 2009) er den eneste undersøkelsen hvor det ikke fremkom en slik sammenheng. Et lavt antall minoritetsetniske barn og ungdommer rapporterer å være utsatt for gjentakende vold fra foreldre. Dette kan skyldes forhold som også gjør majoritetsetnisk ungdom mer utsatt for vold som økonomiske forhold i familien og foreldres psykiske helse, men også forhold som knytter an til innvandrerbakgrunn (Pedersen og Pape, 1999). Et viktig funn i den svenske studien er at foreldre som har innvandret til Sverige og som har jobb, bolig og har tilegnet seg det svenske språket, sjeldnere bruker vold for å løse konflikter med sine barn, sammenliknet med innvandrerforeldre som er mindre integrerte (Janson et al. 2011).

Metodiske begrensninger ved omfangsundersøkelser fordrer en varsomhet med å trekke konklusjoner om årsaksforhold. I de få studiene som skiller mellom minoritetsetniske grupper, blir hver av gruppene ofte så små at det blir vanskelig å gjøre relevante analyser. Det er derfor problematisk å generalisere resultatene fra de ulike undersøkelsene (Chand og Thoburn, 2006). Blant annet er det nødvendig å se nærmere på familienes levekår som for eksempel utdanning og tilknytning til arbeidsliv.

2.2 Minoritetsetniske familiers hverdagsliv i Norden

Omfangsundersøkelsene peker på sosiale og økonomiske forhold som kan utgjøre en risiko eller beskyttelse for hvorvidt barn og unge blir utsatt for vold. Dette avsnittet drøfter minoritetsetniske barn og unges utsatthet for vold i lys av betydningen av kultur, sosioøkonomiske forhold og migrasjonshistorikk.

2.2.1 Betydningen av kultur

Det er store kulturelle variasjoner i hva som defineres som vold, og i mange land skilles det mellom legitim fysisk avstraffelse og fysisk mishandling (Dahlberg og Krug, 2002; Pinheiro, 2006; Neumayer, Meyer og Sveaass, 2008). Tilsvarende varierer synet på barneoppdragelse mellom kulturer, og handlinger som i nordisk lovgivning blir definert som vold, vil i andre land være aksepterte som ledd i oppdragelse (Annerbäck, Wingren, Svedin og Gustafsson, 2010; Felding, 2012). Det er en utbredt oppfatning i mange land at foreldre av og til må gripe inn fysisk for å irettesette sitt barn, og at det å la være å benytte fysisk disiplin kan bli oppfattet som et tegn på likegyldighet (van der Weele, Ansar og Castro, 2011). Dette kan til dels handle om ulike tradisjoner og oppfatninger knyttet til å benytte vold i oppdragelsen av sine barn, og ulik grad av kunnskap om alternative oppdragelsesmetoder.

Vold i oppdragelsen kan karakteriseres som kontrollert og målrettet, i motsetning til impulsiv vold styrt av sterke følelser som sinne, frustrasjon og aggresjon (Van der Weele et al., 2011). Samtidig kan også denne volden oppstå impulsivt som resultat av at forelderen blir sint eller provosert av barnets atferd, men bli forklart som intendert oppdragelse i etterkant. Å betegne vold som en nødvendig del av oppdragelsen, kan dermed fordekke den utsattes opplevelse av handlingen til fordel for utøvers intensjoner. Vold som ledd i oppdragelsen kan bli ansett som nødvendig og legitim i det landet forelderen kommer fra. Barnets opplevelse av frykt og smerte kan da bli vurdert å ikke være skadelig, men snarere nødvendig for å tydeliggjøre hva som er rett, hva som er galt og hva som er forventet av barnet. Voldsutøvelsen kan derfor av noen foreldre bli ansett å være til barnets beste. Som fenomen koples vold i

oppdragelsen ofte til noen grupper minoritetsetniske familier, men som flere har påpekt utøves også denne formen for vold i alle samfunnslag, også i majoritetsetniske familier (Janson et al., 2011; Øverlien, Thoresen og Dyb, 2013). Det er utfordrende å definere når en handling går fra å være oppdragelse til å være vold. Forståelsen av «gode» og «egnede» metoder for å regulere og korrigere barn og unges atferd vil kunne avhenge av sosiale, kulturelle og økonomiske forhold ved familien. Øverlien, Thoresen og Dyb (2013) fant at mødre opplevde en stor grad av tvil knyttet til hva som var legitim barneoppdragelse, og når disse grensene ble overskredet. Mødrene la vekt på alvorlighetsgraden (intensiteten) i hendelsen og om det var en engangshendelse eller noe som hadde skjedd flere ganger. Mødrene trakk også frem barnets reaksjoner og hvorvidt de opplevde at barnets handling eller oppførsel legitimerte den fysiske avstraffelsen. Det var altså en rekke forhold som fikk betydning da mødrene skulle vurdere hvorvidt de hadde utsatt sine barn for vold, eller om deres handlinger var å anse som legitim barneoppdragelse (ibid.)

Verdier og tradisjoner som skiller seg fra de som gjør seg gjeldende i Norden, så som familieroller, oppdragerpraksiser og religion, kan utgjøre både beskyttelse og risiko (Dekeyser, Svedin, Agnafors og Sydsjö, 2011; Hofman, 2011). Noen minoritetsetniske foreldre har vokst opp med patriarkalske holdninger og et sosialt system preget av ulikhet mellom kjønnene, noe som kan bidra til å skape et større handlingsrom for vold i nære relasjoner (Meld. St. 15 (2012-2013)). Risikoen for at voldelige handlinger forekommer kan derfor også ha sammenheng med grad av likestilling mellom kjønnene.

Å vektlegge kulturelle forklaringer er omdiskutert, da det kan virke overskyggende på andre kontekstuelle faktorer som sosioøkonomiske, individuelle og samfunnsmessige forhold, samt kan føre til stereotypisering og ytterligere marginalisering (Hofman, 2011; Holm-Hansen et al., 2007; Van der Weele et al., 2011). Det foreligger ikke holdepunkter for at vold er kulturelt betinget, men snarere at vold forekommer i alle samfunn verden over (Chand, 2012; Hofman, 2011). Generaliseringer om vold mot barn og unge basert på kultur gir derfor et feilaktig bilde, ettersom det kun er et mindretall av minoritetsetniske foreldrene som utøver foreldreskap på måter som strider mot det som er lovlig og akseptert i majoritetsbefolkningen. Mekonen (2008) hevder at rådende stereotyper kan gi et inntrykk av innvandrere som «kulturprogrammerte roboter uten egne vurderings- og evalueringsevner»,

og overse at det er store variasjoner også blant minoritetsetniske foreldre i hvorvidt de benytter fysisk avstraffelse i oppdragelsen. Utfordringen er å balansere hensynet til ikke å stigmatisere grupper basert på etnisitet, og samtidig ta på alvor at barneoppdragelse kan utøves på måter som i den nordiske konteksten betraktes som vold og overgrep. Å unngå å underbygge enkle årsakssammenhenger mellom kultur og vold er en viktig målsetting og samtidig være oppmerksom på at synet på barneoppdragelse er kulturelt forankret, og at kultur også kommer til uttrykk i hvordan foreldre opptrer overfor sine barn. En holdning om at alle kulturer er likeverdige og at ingen kan dømme en annen kultur, kan føre til handlingslammelse og at verken utsatt eller utøver får nødvendig hjelp (Skytte, 2008; Bredal, 2009; Chand, 2012). Selv om det er forskjeller i utøvelse av foreldreskap mellom etniske grupper, er disse forskjellene også påvirket av sosioøkonomiske forhold, nabolag, marginalisering og strukturelle forhold, samt på hvilken måte foreldre og barn tilpasser seg det nye samfunnet (Elliot og Urquiza, 2006).

2.2.2 Betydningen av sosioøkonomiske forhold

Flere har påpekt at vold i familien kan ramme hvem som helst, uavhengig av alder, etnisitet, kulturell eller økonomisk bakgrunn (Studsrod, 2012). Samtidig viser en rekke studier en sammenheng mellom voldsutøvelse og familiens livsvilkår som økonomi, sosial støtte og nettverk, bosituasjon, tilknytning til arbeidslivet og psykisk helse (Annerbäck, Svedin og Gustafsson, 2010; Haaland et al., 2005; Janson et al., 2011; Korzen, Fisker og Oldrup, 2010; Lindell og Svedin, 2006; Mossige og Stefansen, 2007; Pape og Stefansen, 2004).

Risikoen for vedvarende lavinntekt er særlig høy blant innvandrere (Turner og Stefansen, 2012). Flere studier har pekt på at innvandrerbefolkningen⁴ kommer generelt dårligere ut når det gjelder boliger og boforhold, enn gjennomsnittet i befolkningen (Henriksen, 2008; Øia, Grødem og Krangle, 2006). Andelen barn i lavinntektsfamilier har vært relativt stabil blant majoritetsetniske barn, men det har vært en markant økning i andelen minoritetsetniske barn (Turner og Stefansen,

⁴ Statistisk sentralbyrå definerer innvandrerbakgrunn i to kategorier: Født i Norge av to utenlandsfødte foreldre og med fire utenlandsfødte besteforeldre eller født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og med fire utenlandsfødte besteforeldre (Lie og Østbye, 2004).

2012). De strukturelle forholdene setter rammer for minoritetsetniske familiers sosiale situasjon, det samme gjør prosesser som marginalisering og diskriminering (Felding, 2012; Skytte, 2008). I en studie av Annerbäck, Svedin og Gustavson (2010) fremgår det en sterk forbindelse mellom utenlandsfødte foreldre og barnevernet, også når det ble justert for sosioøkonomisk status, foreldres bosituasjon og tilknytning til arbeidslivet. På bakgrunn av dette konkluderer forskerne med at “forklaringen om at denne grupper lever under dårligere sosiale betingelser enn svenskfødte, er relevant, men ikke tilstrekkelig” (Annerbäck, Svedin og Gustavson, 2010, s. 1234, vår oversettelse). En av forklaringene som blir løftet frem, er at vold i oppdragelsen blant flere minoritetsetniske familier er akseptert (se mer om dette temaet i pkt. 2.2.1).

Materielle og sosioøkonomiske belastninger over tid virker inn på menneskers måter å forholde seg til verden på. De påvirker både menneskers selvfølelse (Andenæs, 2004) og også deres opplevelse av tilgang på rettigheter (Križ og Skivenes, 2011). På NFBO-konferansen beskrev Marie Köhler den relative fattigdommen i vestlige land som en “sammenlikningsangst som setter seg i kropp og sjel” (Köhler, 2012). Barnet og familien kan oppleve å ha knappe ressurser sett i forhold til befolkningen for øvrig, noe som kan skape en følelse av å være mindre verdt og annerledes (Andenæs, 2004; Köhler, 2012). Sosiale betingelser påvirker helsen, og profesjonsutøvere har både en etisk og en samfunnsøkonomisk plikt til å bekjempe fattigdommen (Köhler, 2012; Kirkengen, 2009). I innlegget hun holdt på NFBO-konferansen argumenterte Köhler for at “å neglisjere fattigdomsproblematikken er å bidra til at barn blir forsømt” (Köhler, 2012).

Når familiens sosioøkonomiske betingelser har betydning for foreldrenes omsorgskapasitet og oppdragerstrategier, handler dette om at familiens samlede belastning har betydning for foreldrenes kapasitet til omsorgsutøvelse. Samspillet mellom barn og foreldre blir påvirket av familiens totale livssituasjon, og stress kan gi foreldre mindre overskudd til samvær med barna (Andenæs, 2004; Neumayer et al., 2008; Mäkelä, 2012). Janson et al. (2011) fant at det var en større andel elever som hadde foreldre som bodde hver for seg som oppga å ha blitt slått, sammenliknet med elever med samboende foreldre. Tilsvarende gjelder for elever som opplever at økonomiske forhold i familien gir grunn til bekymring. Her rapporterer drøyt fem ganger flere elever at de har blitt slått mange ganger,

sammenliknet med elever som opplevde familiens økonomi som god. Denne gruppen rapporterte også om en mer positiv holdning til ørefik og slag enn øvrige elever. Disse resultatene kan ses i sammenheng med resultater fra foreldreundersøkelsen, der det fremgår en klar sammenheng mellom foreldres stress og hvorvidt de har slått, tatt hardt tak i (“huggit tag i”) eller ristet barnet. Stress som følge av den totale livssituasjonen, som for eksempel vedvarende bekymringer for økonomi, hadde en større innvirkning på hvorvidt barna ble straffet fysisk enn stress som følge av krangel med barna eller arbeidssituasjonen (ibid.).

Minoritetsetniske foreldres opplevelse av stress blir påvirket av hvorvidt de i hverdagen opplever sosial støtte. Minoritetsetniske familier har oftere mindre sosialt nettverk, noe som kan ha betydning for hvordan familiene håndterer hverdagslivets små og store utfordringer (Mekonen, 2008; Neumayer et al., 2008; Aamodt, Aamodt og Jørgensen, 2002). Mangelen på sosialt nettverk påvirker et enkeltmenneskes integritet og dermed også relasjonene innad i familien (Aamodt, Aamodt og Jørgensen, 2002).

2.2.3 Betydningen av migrasjonshistorikk

Migrasjonshistorikken og prosessen med å tilpasse seg det nye samfunnet kan påvirke hvilke strategier foreldre benytter i oppdragslesøymed og i stress- og frustrasjonssituasjoner. For familier som nylig har ankommet kan spørsmål om oppholdstillatelse føre til uvisshet og utrygghet. Kvinner og barn som har kommet på familiegjenforening, kan bli værende i voldelige samliv på grunn av frykt for ikke å få opphold dersom ekteskapet har en varighet på kortere enn tre år⁵. Videre kan selve minoritetsposisjonen gi opplevelser av å bli stigmatisert og diskriminert, noe som kan oppleves som en belastning. For mange minoritetsetniske familier innebærer migrasjonen å måtte sette seg inn i hvordan samfunnet er organisert, og å bli kjent med syn på familieliv og barneoppdragelse som skiller seg fra de en er vant med (Aarset og Sandbæk, 2009). Å skulle oppdra sine barn i en ukjent kontekst kan være en stor omstilling for minoritetsetniske foreldre som selv har migrert, og usikkerhet knyttet til forståelse av barneoppdragelse og familieliv innebærer en risiko for negativ psykososial utvikling. Det har betydning hvilket samfunn man

⁵ Etter utlendingslovens § 12 får ektefeller og samboere som kommer til Norge for familiegjenforening ikke opphold på selvstendig grunnlag før etter tre år.

migrerer fra, og hvor stor kontrasten til det nye hjemlandet er. Dette kommer da i tillegg til generasjonsforskjeller som gjør seg gjeldende mellom foreldre og barn (Aarset og Sandbæk, 2009). Erfaringer både fra opprinnelsesland, og fra å leve som en minoritet i landet en flytter til, kan få betydning for barnets risiko for å bli utsatt for vold fra foreldrene (Annerbäck et al. 2010).

En rapport fra Statistisk sentralbyrå om innvandreres helse anslår at ni prosent av hele befolkningen og 27 prosent av innvandrerbefolkningen har psykiske plager (Blom, 2008). Andelen med psykiske problemer er en av fire blant menn og en av tre blant kvinner. På spørsmål om psykosomatiske plager som smerter i kroppen, hodepine, konsentrasjonsvansker og søvnproblemer, svarer syv av ti innvandrere og etterkommere å ha hatt minst én av plagene. I den totale befolkningen svarer fem av ti det samme (ibid.). I strategien *Likeverdige helse- og omsorgstjenester* fra Helse- og omsorgsdepartementet (2013) fremgår det at innvandreres psykiske helse er påvirket av sosiale og økonomiske forhold, landbakgrunn og årsak til innvandring. Risiko for psykisk sykdom er noe høyere blant flyktninger og asylsøkere som har opplevd krig, tortur og andre potensielt traumatiserende hendelser (Jakobsen, Thoresen og Johansen, 2011). Forekomsten av psykiske lidelser i innvandrerbefolkningen kan være en av de bakenforliggende årsakene til overrepresentasjonen av minoritetsetniske familier i barnevernsstatistikken (Kalve og Dyrhaug, 2011).

Oppdragelsespraksis kan være funksjonell og rasjonell i én kontekst, men kan vurderes skadelig og uhensiktsmessig i en nordisk kontekst. Det tar tid å endre oppdragelsesmetoder, og det krever rom for refleksjon og tilføring av kunnskap (van der Weele et al. 2011; van der Weele, 2012). Chiku Ali fra RVTS-vest fremhevet på NFBO-konferansen at i flere land er vold, alkohol og fattigdom en del av hverdagen og kvinner kan være vant til å leve med vold og ha en oppfatning av at mannen har rett til å utøve vold (Ali, 2012).

Det kan også knyttes en sårbarhet til familier som ivaretar verdier og handlingsmønstre som er normgivende i land en reiser fra, og som ikke følger de endringene som skjer i hjemlandet etter at de har emigrert. I slike tilfeller vil verdier og handlingsmønstre stagnere og bidra til en fremmedgjøring i landet en bor i. Dette er forhold som kan ha betydning for hvilke oppdragelsesmetoder foreldrene anvender og hvor strengt de praktiserer dem.

Mange familier håndterer endringer som følge av migrasjon, mens andre kan oppleve at deres kunnskap og ferdigheter ikke blir anerkjent, eller at den intuitive kunnskapen om hva som er akseptert og forventet ikke lenger er gyldig. Når ferdigheter fra hjemlandet ikke kommer til nytte i samfunnet en kommer til, eller når man ikke får nyttiggjort seg sin arbeidskapasitet, kan dette ha konsekvens for opplevd verdi og nytte for andre. Dette kan igjen ha konsekvenser for opplevelsen av tilhørighet i det nye hjemlandet og virke inn på selvfølelsen. En konsekvens kan være at man mister fleksibilitet og opplever mindre grad av mestring i hverdagen. For mange kan det være utfordrende å søke hjelp hos andre. Familiens sosiale nettverk vil kunne være en ressurs når utfordringene er store, og fravær av sosialt nettverk innebærer at det er færre å søke mot for hjelp og støtte. Et begrenset eller fraværende sosialt nettverk er i seg selv en risikofaktor når det er gjelder å ha omsorgsoppgaver for små barn.

3 Sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske familier ved bekymring for vold i hjemmet

De neste avsnittene tar for seg forhold ved sosialfaglig arbeid som er særlig relevante i arbeidet med minoritetsetniske familier. Temaene likeverdig tilgang på tjenestetilbud, bruk av tolk, sosialfaglig relasjonsarbeid og gruppetilbud vil bli gjennomgått.

3.1 Å legge til rette for likeverdig tilgang på tjenestetilbud

Det er en offentlig målsetting å sikre hele befolkningen tilgang på likeverdige tjenester, uavhengig av etnisitet. Hjelpeapparatet skal være tilgjengelig for alle, individuelt tilrettelagt og være bevisst hvilke personer som kan være i en særlig sårbar situasjon eller posisjon. Dette innebærer å ha kunnskap om- og å være sensitiv overfor minoritetsetniske familiers sosiale og økonomiske betingelser ved tilrettelegging og gjennomføring av tiltak.

Sosialt arbeid med minoritetsetniske familier er i utgangspunktet ikke forskjellig fra arbeidet med majoritetsetniske familier. Sosialarbeiderens vurderinger handler først og fremst om å møte og ivareta personer og familier ut fra den enkeltes livssituasjon, noe som innebærer at etnisitet i mange sammenhenger er mindre relevant enn for eksempel sosiale og økonomiske forhold (Annerbäck et al., 2010). En viktig målsetting i sosialt arbeid er derfor å legge til rette for at minoritetsetniske barn og familier får tilgang på tjenestetilbud på lik linje med majoritetsbefolkningen. Å sikre minoritetsetniske barn og familier likeverdig tilgang på tjenestetilbud krever en balanse mellom å gi lik behandling i form av at de ikke blir vurdert annerledes enn andre, samtidig som hver families egenart og unike livshistorie skal bli ivaretatt (Skytte, 2008). Ash Chand advarte på NFBO-konferansen mot å generalisere ulike etniske grupper og sette i gang tiltak basert på landbakgrunn, men heller

ikke overse at innvandrere fra noen land kan ha særskilte utfordringer knyttet til tilpasningen (Chand, 2012).

Det er en utfordring å sikre likeverdig tilgang på tjenester også for familier som har lite kunnskap om offentlige hjelpeinstanser, hvilke tilbud som finnes og hvilke forventninger og krav som stilles. Dette kan også gjelde i befolkningen for øvrig, men grunnet språklige barrierer og varierende kunnskaper om de nordiske hjelpeinstansene, kan det være en særlig utfordring for minoritetsetniske familier. Det er ofte en forutsetning å være kjent med hvilke rettigheter man har, og en rekke offentlige søkeprosesser krever overskudd og kunnskap for å gjennomføre dem. Križ og Skivenes (2010) peker på at det er det offentlige sitt ansvar å legge til rette for at tjenester skal være tilgjengelige også for dem som mangler denne kunnskapen. Dette medfører at det offentlige må stille sin kunnskap til rådighet og gi bistand og veiledning ved behov.

For å hindre diskriminerende praksis er det en grunnleggende forutsetning at den profesjonelle reflekterer over egne forforståelser i samråd med familiene man arbeider med. Kulturelle stereotyper skal ikke komme i veien for fagkunnskap om barns utvikling og behov, eller kunnskap om konkrete kontekstuelle faktorene i barnets liv (Skytte, 2008).

Intervensjoner må først og fremst utformes med tanke på forhold som utgjør en belastning for familien, uavhengig av etnisitet og landbakgrunn. Hvilke intervensjoner som blir igangsatt for å avverge at barn utsettes for eller opplever vold i hjemmet, vil avhenge av familiens utfordringer, ressurser og øvrige betingelser. Kunnskap om risikofaktorer for å bli utsatt for vold må ligge til grunn for hjelpeinstansers arbeid med vold i nære relasjoner. Intervensjoner må utformes med tanke på familiens overordnede situasjon, som forhold ved den eller de som utøver volden, stress- og belastningsfaktorer i familien, brister i det sosiale nettverket og forhold ved den utsatte (Annerbäck et al., 2010; Annerbäck, 2012). Intervensjoner som har som målsetting å forebygge vold må ikke overse sosioøkonomiske betingelser, marginalisering og diskriminering (Mekonen, 2008; Mossige og Stefansen, 2007).

3.1.1 Bruk av tolk

En av forutsetningene for å forhindre diskriminering er å forebygge misforståelser som følge av språk. For mange vil bruk av tolk være avgjørende for at de skal oppleve likeverdige tjenester og en ikke-

diskriminerende praksis (Aadnesen og Hærem, 2007). Manglende språkferdigheter og fravær av tolk kan bidra til ytterligere å forsterke ulik maktfordeling mellom profesjonsutøvere og klienter, og kan føre til at viktig informasjon går tapt. På bakgrunn av dette har flere argumentert for at utvikling av tolketjenestene er en forutsetning for at minoritetsetniske barn og familier skal kunne realisere sine rettigheter i samfunnet (se for eksempel Chand, 2005; Fylkesnes, 2012a; Križ og Skivenes, 2010; Skytte, 2008). Ansatte i hjelpeinstanser etterlyser tilgjengelighet av tolker på flere språk, samt høyere kompetanse blant tolkene. I tillegg til språklige ferdigheter må den som tolker ha kunnskap om tolkeetikk, tolketeknikk og tolkeskikk (Aadnesen og Hærem, 2007).

Tolking dreier seg ikke bare om en rent språklig, direkte oversettelse; tolken skal også finne gode måter å formidle betydning og meningsinnhold som ikke alltid lar seg direkte oversette (Chand, 2005; 2012; Holm-Hansen et al., 2007). Særlig er det utfordrende når begreper som skal oversettes ikke eksisterer i språket det oversettes til. Vanlig praksis er da at tolken anvender skjønn i valg av oversettelse. Skjønnsutøvelse vil variere med tolkens kompetanse. Både for hjelpeinstansene og klienten gir skjønnsutøvelsen rom for usikkerhet, både fordi de sjelden vet når tolken utøver skjønn og fordi de kan bli usikre på om meningsinnhold og ordvalg kommer frem til mottakeren etter intensjonen. Eksempelvis kan et budskap som var ment anerkjennende og mildt, gjennom en oversettelse bli skarpere, irettesettende eller formanende.

Å bygge relasjon når samtalen går gjennom en tolk kan være utfordrende. Dette gjelder både for samtaler som foregår over telefon og uformelle situasjoner som hjemmebesøk. Dersom familiemedlemmene er usikre på tolkens taushetsplikt og rolle, kan dette påvirke informasjonsflyten og medføre at hjelpeinstansene ikke får nyansert og utfyllende informasjon om familiens behov. Fylkesnes (2012a, b) fant i sin undersøkelse *God praksis i møte med etniske minoritetsfamilier i barnevernet* at mulighet for å benytte samme tolk over tid, og fleksibilitet til å kunne gjøre avtaler på kort varsel, styrket forutsetningene for samarbeidet.

I tilfeller der det ikke er mulig å skaffe tolk, forekommer det at familiens nettverk blir bedt om å bistå. Å anvende familiens nettverk som tolk reiser en rekke juridiske og etiske problemstillinger. Blant annet er det slått fast at personer som er inhabile ikke skal fungere som tolk da det kan gjøre det vanskelig å opptre nøytralt og uten agenda, samt å ivareta taushetsplikten

(jf. Forskrift om bevilling som statsautorisert tolk og tolkeprøven, 1997; Forvaltningsloven, 1967). Ikke sjelden blir barn bedt om å fungere som tolk mellom profesjonsutøveren og foreldre, dette til tross for det er frarådet at barn inntar en slik rolle. Ved å tolke kan barn få informasjon som ikke er tilrettelagt for dem, og de vil bli involvert i større grad enn det som anses å være til barns beste (Chand, 2012).

I Križ og Skivenes' undersøkelse (2010a) av barneverntjenestens erfaringer med saker der familien hadde innvandrerbakgrunn, var språklige hindringer noe mange beskrev som utfordrende. Dersom språkkunnskaper kommer i veien og det er nødvendig med tolk for å kommunisere, kan dette bidra til at minoritetsetniske familier står i fare for å få en kvalitetsmessig annerledes og mindre likeverdig behandling i hjelpeapparatet. De barnevernsansatte så det som en fare at familiene ikke fikk god nok informasjon om tjenester de hadde rett til og at de selv fikk mindre informasjon fra barnet og foreldrene når samtalen ikke ble tolket, noe som på sikt kunne bidra til at deres beslutningsgrunnlag ble mangelfullt. Mens sosialarbeidere i England var opptatt av at språk ikke skulle være til hinder for minoritetsetniske familiers tilgang på ytelser fra det offentlige, la sosialarbeiderne i Norge vekt på foreldrenes ansvar for å lære seg norsk for å kunne følge opp sine barn (ibid.).⁶

3.2 Sosialfaglig relasjonsarbeid

Sosialt arbeid har de siste tiårene utviklet seg i retning av økt vektlegging av åpenhet og brukermedvirkning. Dette henger sammen med en forståelse av at endringsarbeid og hjelpearbeid fordrer en relasjon mellom hjelperen og den hjelpesøkende som er preget av tillit og trygghet, og hvor klienten selv er aktiv deltaker (Uggerhøj, 2011a, b; Aadnesen og Hærem, 2007; Aamodt, L. G., 2003; Aamodt, H.A., 2013). Hvordan den hjelpesøkende blir møtt, har betydning for om det blir en samarbeidende relasjon, og for opplevelsen av å få hjelp (Aadnesen og Hærem, 2007).

⁶ Se råd for tolkebruk i veilederen "Å samtale via tolk"

<http://www.imdi.no/Documents/BrosjyrerHefterHaandbok/norsk.pdf> og i NKVTS' håndbok om barnemishandling <http://www.nkvts.no/sites/Barnemishandling/helsetjenesten/Pages/tolk.aspx>.

Det sosiale arbeidet er rettet mot relasjonene i familien i vid forstand, innad i familien og mellom familien og omgivelsene. Relasjonsarbeidet fordrer en sensitivitet overfor den andre og det unike i hver situasjon. Når det foreligger en bekymring for vold i hjemmet, er det sentralt at barnet og familiens perspektiv kommer frem, og at de opparbeider tillit til det offentlige som hjelpeinstans. Relasjonsarbeidet er således selve grunnlaget når barnets beste skal realiseres i form av tiltak. Beslutningene blir mest pålitelige dersom familiens perspektiver legges til grunn og deres erfaringer blir verdsatt og anvendt sammen med hjelperens fagkunnskap og verdigrunnlag (Backe-Hansen, 2001).

Aamodt (2003) understreker betydningen av å tilstrebe en likeverdig relasjon hvor begge parter påvirker samtalen. Selv om maktfordelingen er ulik, er anerkjennelse i møte med klienten avgjørende som ledd i å tilrettelegge for erkjennelse og endring (se Aamodt, L.G., 2003). Å legge til rette for en likeverdig relasjon kan imidlertid være en særlig utfordring i møte med minoritetsetniske familier, med tanke på den normative dominansen som kan prege klientforholdet. Majoritetsbefolkningen har definisjonsmakten på hva som betraktes som god ivaretagelse av barn og unge. Normative oppfatninger av 'god' og 'dårlig' barneoppdragelse som dominerer i majoritetskonteksten, kan åpne for misforståelser, usikkerhet og uenighet. Dette kan ytterligere forsterkes dersom den ene parts forståelse har legitimitet i majoritetskonteksten, mens den andres underkjennes og fordømmes. Den normative dominansen som majoritetsbefolkningen besitter kommer i tillegg til en allerede skjevfordeling av makt mellom profesjonsutøver og klient, noe som samlet kan utfordre arbeidet med den likeverdige relasjonen.

Lill Salole og Judith van der Weele fra RVTS-øst fremhevet på NFBO-konferansen betydningen av å skape en dialog preget av anerkjennelse og respekt, og ga eksempler på hvordan den profesjonelle, for å unngå misforståelser, kan utforske forforståelser og forventninger. I innlegget viste de til kulturelle variasjoner i hvordan foreldre uttrykker kjærlighet og omsorg for sine barn, og minnet om at oppdragerpraksiser har sitt opphav og legitimitet i den konteksten de har utviklet seg. Dersom profesjonsutøveren har en bevissthet knyttet til eget verdisett og forforståelse, og samtidig er åpen for å utforske den andres logikk og verdisett, er det mulig å kunne skape et grunnlag for videre hjelpearbeid (van der Weele, 2012; Salole og van der Weele, 2012). Dersom praktikere er preget av en forforståelse hvor "jeg er vanlig, og forskjellen handler om

de andre”, kan klienter oppleve hjelperen som eurosentrisk og lite lydhør for andres måter å se verden på (van der Weele, 2012; Salole, 2013).

Relasjonsarbeidet i møte med minoritetsetniske barn og familier påvirkes av hvilke erfaringer og holdninger familien har til inngripen fra det offentlige (Backe-Hansen, 2008). Uggerhøj (2011a, b) peker på at foreldre i det første møte med en offentlig instans har med seg erfaringer fra tidligere møter med offentlige instanser, og at dette i stor grad kan prege den videre samarbeidsprosessen. For minoritetsetniske barn og voksne kan forestillinger om det offentlige preges av erfaringer fra hjemlandet, i tillegg til erfaringer med og kunnskap om de offentlige instansene i Norden (se f.eks. Øverlien, 2012). Av den grunn kan det være en fordel å tematisere tidligere erfaringer og forventninger som klienten bringer inn i møtet (Uggerhøj, 2011a, b). Minoritetsetniske familier med erfaring med det offentlige i sitt hjemland, kan ha en forventning om at de profesjonelle har en ekspertrolle, og kan være mindre kjent med de nordiske idealene om brukermedvirkning og deltakelse. Noen kan derfor innordne og tilpasse seg fremfor å utøve reell medvirkning i utformingen av tiltakene. De profesjonelle har derfor et ansvar for å avklare roller, og å gjøre barnet og foreldrene kjent med deres rettigheter i møte med det offentlige.

I møte med minoritetsetniske barn og familier kan kommunikasjonen utfordres av både språklige ferdigheter og av kulturelle variasjoner når det gjelder non-verbal kommunikasjon. Marte Knag Fylkesnes fra Bergenhus barneverntjeneste presenterte på NFBO-konferansen (2012b) funn fra undersøkelsen *God praksis i møte med etniske minoritetsfamilier i barnevernet* (2012a). I undersøkelsen fant Fylkesnes at saksbehandlernes fremgangsmåter hadde betydning for hvorvidt det de anså som kulturforskjeller ble opplevd som noe som kom i veien i det sosialfaglige arbeidet. Ofte hadde foreldrene selv en opplevelse av at deres oppdragerpraksiser og holdninger til oppdragelse var annerledes enn “de norske”, men omtalte dette som vaner og tradisjoner heller enn kultur. Foreldrene fremhevet imidlertid ikke denne forskjellen som problematisk, men som et tema som understreket viktigheten av nysgjerrighet og åpenhet overfor hverandre. Foreldrene som deltok i undersøkelsen fremhevet verdien av å bli tatt på alvor, bli lyttet til og å ha mulighet til å sette dagsorden. Fylkesnes pekte på at for å kunne akseptere barneverntjenestens vurderinger, er det en forutsetning at barneverntjenesten først har møtt foreldrene med anerkjennelse og forståelse. Det å bli stilt mange spørsmål, og det å få barneverntjenesten

hjem på besøk, var noe mange av foreldrene som deltok i undersøkelsen opplevde som positivt så lenge anerkjennelse lå til grunn for samarbeidet. Foreldrene opplevde det som viktig at saksbehandler var tilgjengelig og formidlet sin kunnskap åpent og forståelig. Tilgjengelighet handlet om å gi god informasjon og om å holde avtaler, og for mange var det viktig at saksbehandleren var forutsigbar og tilgjengelig. Det å kunne sende SMS ble fremhevet som et godt hjelpemiddel for å unngå at det oppsto misforståelser (ibid.).

En dialog basert på verdighet og anerkjennelse danner grunnlaget for relasjonsarbeidet og bidrar til at den profesjonelle kan komme i posisjon til et endringsarbeid med foreldre som utøver vold (van der Weele, 2012; Aamodt, L. G., 2003). Hjelpetjenester melder at det ikke er mulig å være til hjelp dersom en ikke lykkes i å skape en relasjon til klienten. Ikke minst er det viktig at relasjonen er preget av tillit og trygghet, og at klienten selv får delta aktivt i samarbeidet (Aamodt, H. A., 2013). Hensiktsmessige intervensjoner i minoritetsetniske familier fordrer derfor at profesjonsutøveren anerkjenner familiens etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn (Skytte, 2008).

3.3 Gruppebaserte metoder i sosialfaglig arbeid

Gruppetilbud bygger på verdier som fellesskap og solidaritet, og kan for mange minoritetsetniske familier samsvare med familiens verdigrunnlag fremfor verdier som fremhever individualitet (Shulman, 2006). En målsetting med gruppetilbud er at deltakerne får anledning til å hjelpe både seg selv og hverandre. Fellesskapet er en viktig ressurs i alt gruppearbeid, gjennom å oppdage at andre kan streve med det samme, og å kunne gi hverandre råd og støtte. Gjennom å dele følelser, holdninger og erfaringer, og å støtte hverandre i ulike livsprosesser, kan gruppetilbud være av stor betydning for den enkelte (Heap, 2005). Interaksjonen gruppemedlemmene i mellom har en verdi i seg selv, utover kunnskap og erfaringer gruppeledere kan bringe inn i prosessen (Shulman, 2006).

Gruppetilbud kan opprettes som nettverksbyggende tiltak, som et tilbud for å kunne dele erfaringer, som et behandlingstilbud, som foreldreveiledning eller andre undervisningstilbud. Nettverksbyggende tiltak kan være en god arena til å gi informasjon, og skape refleksjon og diskusjon. Forebyggende tiltak i form av gruppetilbud kan være et bidrag

til å imøtekomme de utfordringene som minoritetsetniske barn og foreldre kan oppleve i sin tilpasning til sitt nye hjemland, for eksempel når det gjelder normer for barneoppdragelse. Chiku Ali fra RVTS vest (Norge) fremhevet på NFBO-konferansen verdien av å delta i gruppe med andre minoritetsetniske foreldre, for å dele erfaringer, frustrasjoner og mestringshistorier. I gruppen kan den enkelte finne hjelp for å bearbeide opplevelser og inntrykk, samtidig som deltakelsen gir anledning til å lære av de andre. Deltakelse i gruppe kan således være en forebyggende intervensjon som kan forhindre psykiske plager hos minoritetsetniske barn og voksne (Oppedal et al., 2008).

Å delta i grupper med andre som i likhet med en selv har innvandret, kan redusere opplevelsen av isolasjon og følelsen av ikke å høre til. Deltakerne får tilgang på et sosialt miljø som kan være en støtte i hverdagslivet (Neumeyer et al., 2008). I undersøkelsen *Foreldreskap og ungdoms livsvalg i en migrasjonskontekst* av Monica Five Aarset og Miriam Latif Sandbæk (2009) går det frem at mange kvinner opplevde mødregrupper og kvinnegrupper som steder der de fikk støtte og hjelp. Gjennom deltakelse i slike grupper ble kvinnene tryggere på foreldrerollen samtidig som de fikk mer kunnskap om samfunnet og offentlige instanser (ibid.). Alternativ til vold (ATV) presenterer i rapporten *Familievold og etnisitet* (2008) gode erfaringer med gruppebehandling for voldsutsatte minoritetsetniske kvinner. Ved å tilpasse metoden slik at den ivaretok deltagernes kulturelle referanserammer, ønsket flere minoritetsetniske kvinner å delta i gruppebehandlingen.

4 Barnevernfaglig arbeid med minoritetsetniske familier ved bekymring for vold i hjemmet

Dette kapitlet ser nærmere på barnevernfaglig arbeid med minoritetsetniske familier ved bekymring for vold i hjemmet. Tema som vil bli drøftet er barneverntjenestens mandat og legitimitet, nettverksbaserte metoder i barnevernundersøkelsen og minoritetsetniske barn og unge i fosterhjem og på institusjon.

4.1 Barneverntjenestens mandat og legitimitet

Barnevernet har et særlig ansvar for å ivareta barn som opplever vold i hjemmet, både når det gjelder å avdekke vold og å iverksette hensiktsmessige tiltak. Barnevernet rapporterer imidlertid at saker med bekymring for vold i hjemmet kan være særlig utfordrende og ressurskrevende (Meld. St.15 (2012-2013), Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). Barneverntjenesten står overfor utfordringer når det gjelder legitimitet i befolkningen generelt, og blant minoritetsetniske familier spesielt. Manglende tillit til barneverntjenesten er utbredt, og mange ser barnevernet som en trussel i stedet for en instans som kan være til hjelp (Hofman, 2011; Øverlien, 2012). Mange barn har forestillinger om barnevernet som en instans som flytter barn fra sine foreldre, og har lite kjennskap til hjelpetiltak som barneverntjenesten tilbyr (Øverlien, 2012).

Minoritetsetniske barn og unge er overrepresentert når det gjelder tiltak iverksatt av barneverntjenesten på bakgrunn av vold i hjemmet (Kalve og Dyrhaug, 2011). I rapporten *Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2009* av Trygve Kalve og Tone Dyrhaug (2011) går det frem at de største andelene av barn med tiltak fra barnevernet, har andre begrunnelser for iverksatte tiltak enn vold i hjemmet, for eksempel barnets atferd og foreldres manglende omsorgsevne. Dette gjelder også for minoritetsetniske barn og unge. I 2009 var fritidsaktiviteter og økonomisk

hjelp de mest brukte tiltakene overfor innvandrerbarn. Blant norskfødte barn med innvandrerforeldre var barnehage og SFO mest brukte tiltak. I en artikkel om bekymringsmeldinger i barneverntjenesten, påpeker Chand og Thoburn (2006) at det er nødvendig med flere forklaringsmodeller for å forstå hvorfor minoritetsetniske barn og unge er høyt representert i barneverntjenesten. Chand understreket på NFBO-konferansen at profesjonsutøvere må ha et blikk for forhold i familien som for eksempel sykdom og sosioøkonomiske betingelser, heller enn å fokusere på familiens kulturelle bakgrunn (Chand, 2012).

Det råder ulike forståelser av hva som betraktes som familiens ansvar, og når offentlige instanser bør gripe inn. For mange familier er det mest naturlig at de selv og deres utvidede nettverk håndterer utfordringer som familien møter, og inngripen fra offentlige instanser kan oppleves som et stort overtramp. Utfordringer som dette gjelder også i møte med majoritetsetniske familier. Ikke sjelden får barnevernet kritikk for sin håndtering av saker som involverer minoritetsetniske familier. Ifølge Ash Chand bør profesjonsutøvere være særlig oppmerksomme når problemer i en familie blir betraktet som “vanlige” innenfor en kultur, og ikke som symptomer på omsorgssvikt (Chand, 2012). I kapitlet *Barnevernet og minoritetsjentes opprør* gjennomgår Anja Bredal kritikk som har vært reist mot barnevernets arbeid med minoritetsetniske familier, og beskriver tre ulike posisjoner (Bredal, 2009, s. 39-40). Den ene posisjonen går ut på at barnevernet ikke har nok forståelse for minoritetsetniske familiers kulturelle bakgrunn, og at de derfor mistror foreldre og griper for raskt inn. Den andre posisjonen hevder at barnevernet i for stor grad respekterer kulturelle forhold og har for høy terskel for inngripen, og at de griper inn for sent. Den tredje kritiske posisjonen Bredal skisserer går ut på at barnevernet behandler alle problemene i minoritetsetniske familier som uttrykk for kultur, og overser andre forhold som levekår og diskriminering. Terskelen for inngripen kan i den tredje posisjonen være både høyere og lavere enn for majoritetsfamilier. Bredals analyse av kritikken mot barneverntjenesten er et viktig bidrag til bevisstgjøring når sosialarbeideren skal vurdere hvilken betydning kulturen har for den enkelte familie.

Križ og Skivenes (2010b) fant i en undersøkelse at norske og engelske sosialarbeidere hadde ulike forståelser av- og forventninger til minoritetsetniske familier. De norske sosialarbeiderne hadde et individualistisk og endringsorientert perspektiv som innebar at foreldre og

barn ble forstått som separate individer, og at de formidlet en tydelig forventning om at foreldre er ansvarlige for å legge til rette for barnas utvikling og oppvekstvilkår. Strukturelle forhold som sosioøkonomiske betingelser, rasisme og diskriminering ble i mindre grad vektlagt. De engelske sosialarbeiderne vektla i større grad minoritetsetniske barn og foreldre som familier som møter rasisme og fordommer i samfunnet. Sosialarbeidere fra England var dessuten mer oppmerksomme på familiens kontekstuelle betingelser og deres samlede behov, og vektla det offentliges ansvar for å legge til rette for likeverdige muligheter i samfunnet. I studien fremhever Križ og Skivenes at det norske barnevernet i stor grad etablerer problemene og løsningene på det individuelle nivået, rettet mot enkelte familiemedlemmer. Dette kan resultere i det de betegner som “parent-blaming”, det vil si en underliggende forståelse av at det er foreldrene som må endre seg eller tilegne seg kunnskaper for at barna skal få det bedre. En slik forståelse vil komme til syne i utformingen av tiltak ved for eksempel tiltak rettet mot foreldreferdigheter fremfor tiltak som skal bedre familiens økonomiske situasjon.

4.2 Barnevernundersøkelsen

En barnevernundersøkelse byr på en rekke dilemma når det gjelder fremgangsmåte og saksbehandlers handlingsvalg (Sommerfeldt, 2012). Undersøkelser i minoritetsetniske familier kan innebære andre muligheter og utfordringer enn med majoritetsetniske familier. Solberg (2008) understreker at en god håndtering av voldssaker innebærer at barnevernet ikke begrenser seg til å få volden til å opphøre, men vurderer barnas liv i sin helhet. Barneverntjenestens handlingsrom består grovt sett i graden av inngripen og hvordan barneverntjenesten går frem for å fremskaffe informasjon om barnets situasjon⁷.

Barnevernundersøkelsen blir formet av hvordan sosialarbeideren mer eller mindre bevisst kategoriserer familien og deres eventuelle problemer. Å kategorisere en barnevernundersøkelse som en “voldssak” medfører at barneverntjenesten handler annerledes enn om bekymringsmeldingen omhandler psykisk sykdom eller rusproblemer. Når barneverntjenesten kategoriserer en sak som en “voldssak”, kan dette knyttes til en bekymring

⁷ For en nærmere redegjørelse av barnevernundersøkelsen, se Aadnesen og Hærem (2014); Kildedal et al., 2011; Bunkholdt og Sandbæk, 2008; Sommerfeldt, 2012.

som beskrevet i barnevernlovens § 4-12 som omhandler omsorgssvikt. Sosialarbeideren kan da finne det legitimt å gå til mer inngripende undersøkelsesstrategier, tross barnevernlovens krav om mildest mulig inngripen (Barnevernloven § 4-3; Sommerfeldt, 2012). Når barneverntjenesten vurderer at det er grunn til bekymring for vold i en familie, vil handlingsrommet formes av graden av bekymring og det absolutte lovforbudet mot vold som foreligger i en nordisk kontekst. Lovforbudet kan være til hjelp for å understreke alvoret i situasjonen og nødvendigheten av å endre barnets omsorgsbetingelser. Samtidig kan nulltoleransen virke begrensende for hvordan sosialarbeideren sammen med familien kan finne rom til dialog og til å finne løsninger rundt familiens samlede situasjon. Lovforbudet kan medføre at involverte familiemedlemmer er tilbakeholdne med å fortelle om voldshendelser. Lovforbudet og nulltoleransen er i så måte med på å skape et spenningsforhold i det sosialfaglige arbeidet når det er bekymring for at barnet utsettes for eller opplever vold. Ved å kategorisere saker som "voldssaker" står man dessuten i fare for å overse andre problemtilstander og medvirkende faktorer i familiens hverdagsliv.

Barnevernundersøkelsen kan også bli påvirket av at en familie kategoriseres som "minoritetsetnisk", dersom det innebærer en forestilling om at dette er en klientgruppe som krever en særskilt tilnærming. Dersom sosialarbeidere er preget av forestillinger om at forekomsten av vold er høyere i minoritetsetniske familier enn i majoritetsetniske familier, kan det bidra til at familiene føler seg angrepet, mistenkeliggjort og diskriminert. En utfordring i barnevernundersøkelsen er å finne balansen mellom å være åpen for at det er flere måter å oppdra barn på, samtidig som likeverdig behandling og fagkunnskap om barns behov ligger til grunn når undersøkelsen skal konkluderes.

I barnevernundersøkelsen skal sosialarbeideren innhente informasjon for å kunne vurdere hva som vil være rett hjelp til rett tid for det enkelte barn. Sentralt i informasjonsgrunnlaget er derfor det som kommer frem i samtale med barnet selv. Det er flere måter å gjennomføre samtaler med barn i barnevernssaker, og dette er noe som må vurderes fra sak til sak⁸.

⁸ se for eksempel Haavind, 2011; Langballe, Gamst og Jacobsen, 2010; Ruud, 2011; Øvreeide, 2009.

Det er sentralt i en barnevernundersøkelse å få til et samarbeidsklima med foreldrene, uavhengig av undersøkelsens utfall. Foreldrene er viktige kilder til informasjon, da de har førstehåndsupplysninger om barnets fungering og omsorgssituasjon. Det kan imidlertid være en utfordring for barneverntjenesten å få utfyllende kunnskap om familien og deres situasjon, ettersom foreldre i en barnevernundersøkelse kan være opptatt av å oppføre seg slik de tror sosialarbeideren forventer (Uggerhøj, 2011a, b; Järvinen, 2002). Dette kan gjøre seg særlig gjeldende dersom forventningene til det offentlige er uklare, eller dersom offentlig inngripen betraktes som illegitim. Barneverntjenestens tosidige rolle som hjelper og kontrollør, kan også gi rom for misforståelser hos foreldrene. Mange kan være bekymret for barneverntjenestens muligheter til maktutøvelse, for eksempel gjennom en akutt plassering av barnet, eller at politiet blir trukket inn.⁹

Å samtale om vold i nære relasjoner, uavhengig av etnisitet, innebærer å berøre personlige og sensitive erfaringer, og det er en utfordring å skape rom for at alle stemmer får komme til og bli hørt (Hauge, 2012). Den nordiske nulltoleransen kan lede til en innramming av temaet preget av normativ fordømmelse, noe som kan definere personer som underordnet og avvikende (ibid). Når fordømmelsen kommer til uttrykk i samtale med barn og familier ved bekymring for vold, kan dette skape motvilje og avstand snarere enn å bidra til dialog. Vold mot barn er ikke akseptert i en nordisk kontekst, og det å sikre barn og unge en oppvekst fri fra vold er et overordnet mål. For å åpne for og skape dialog er imidlertid et normativt standpunkt mindre egnet. Når fordømmelse legges til grunn for dialogen innskrenker man samtidig muligheten for å få tak i nyanser og forståelser som utvider kunnskapsgrunnlaget. Det er således en utfordring og kilde til dilemma å ta avstand til voldshandlingen uten å samtidig lukke for videre dialog.

I sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske familier bør profesjonsutøveren være oppmerksom på- og interessert i familiens verdier og tradisjoner med hensyn til utdanning, arbeid og fritid (Skytte, 2008). Skytte (2008) anvender begrepet *livsform* for å danne seg et helhetsinntrykk av familiens

⁹ Barneverntjenesten skal gjøre en konkret vurdering av hvorvidt en underretning til politiet er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver i tråd med "barnets beste". Dersom barneverntjenesten ikke på annen måte kan avverge alvorlige forbrytelser, inntreer en anmeldelsesplikt (Barne- og familiedepartementet, 2005).

hverdagsliv og vilkår. Å utforske hvordan en familie vektlegger fordeling mellom arbeid og fritid kan gi et godt grunnlag for det videre sosialfaglige arbeidet. Fordelingen mellom arbeid og fritid kan ha endret seg som følge av migrasjonen, og på ulike måter virket inn på hvordan familien har det sammen. Ved bekymring for voldsutøvelse i en familie kan utforskning av livsform være en hensiktsmessig inngang for å danne seg et helhetlig bilde av familiens situasjon.

4.2.1 Nettverksbaserte metoder i barnevernundersøkelsen

Nettverksbaserte metoder kan være alternative fremgangsmåter når en barnevernundersøkelse skal gjennomføres. Dette avsnittet vil kort presentere metodene Familieråd, Signs-of-Safety og Nettverksmøte.

Nettverksbaserte metoder bygger på prinsipper om brukermedvirkning, dialog og åpenhet, samt gjensidighet mellom privat og offentlig nettverk. Metodene legger til grunn et likeverd mellom sosialarbeiderens fag- og erfaringskunnskap og familiens hverdagslivskunnskap, og at flere former for kompetanse kan utfylle hverandre. Det er barnet og foreldrene som er eksperter på sine liv og som har ressurser som kan forløses. Slike tilnærminger legger vekt på at familien og nettverket selv skal finne løsninger. Mobilisering av nettverket øker sjansen for at flere av barnets nære personer kan være en støtte og beskyttelse for barnet på lang sikt (Schjelderup, Omre og Marthinsen, 2005).

Familieråd som metode ble utviklet for å imøtekomme barnevernets utfordringer med å intervenere i minoritetsetniske familier. I dag brukes familieråd også overfor majoritetsetniske familier. Metoden innebærer at en nøytral koordinator og familien sammen velger personer som kan delta i familierådet. Gjennomføringen av familierådet er tredelt, hvor fagpersoner er til stede innledningsvis. Hoveddelen av møtet er forbeholdt familiens nære nettverk, hvor de sammen skal finne løsninger på problemer og utfordringer. Avslutningsvis drøfter koordinator, barneverntjenesten og nettverket forslag til videre plan rundt familien¹⁰.

¹⁰ For mer utfyllende om denne metoden, se *Nye metoder i et moderne barnevern* av Schjelderup, Omre & Marthinsen, 2005.

Signs-of-Safety er en annen metode som har vist seg å være hensiktsmessig i barneverntjenestens arbeid med familier der det er bekymring for at barna blir utsatt for vold. På NFBO-konferansen presenterte Marianne Gabrielsson, Beatrice Lötstedt og Karolina Frykstedt fra Hägersten-Liljeholmens Stadsdelsförvaltning denne metoden, og viste til gode erfaringer med å ta den i bruk med minoritetsetniske familier. Signs-of-Safety legger vekt på familiens og nettverkets brukermedvirkning og myndiggjøring. Et av formålene med metoden er å få frem flere perspektiver på barnets situasjon, for på den måten sikre et best mulig grunnlag for å vurdere behovet for hjelpetiltak. Metoden vektlegger familiens ressurser og nettverk og legger opp til at de sosialfaglige og nettverket sammen finner aktuelle hjelpetiltak og setter opp en langsiktig plan for familien (Gabrielsson, Lötstedt, og Frykstedt, 2012)¹¹.

Nettverksmøte er en metode med paralleller til Familieråd og Signs-of-Safety. I nettverksmøtet samles barnet, foreldrene og andre fra familiens private og offentlige nettverk for å belyse barnets situasjon, og finne løsninger på eventuelle problemstillinger (Størkersen, 2011). Metoden bygger på en forståelse av at endring er mulig dersom familien får delta i beslutninger som angår dem, heller enn at barneverntjenesten definerer problemer og mulige løsninger. Nettsverksmøtet skal sikre brukermedvirkning, informasjonsflyt og koordinere innsatsen rundt barnet gjennom at de ulike deltakerne sammen med familien bidrar i endringsarbeidet. Gjennomføringen av nettverksmøtet er i seg selv en prosess der alle perspektiver skal frem, med vektlegging av ressurser og hvor deltakerne sammen skal finne fleksible løsninger til det beste for barnet (ibid.).

Felles for metodene som vektlegger og tar utgangspunkt i familiens nettverk, er ønsket om å endre dialogen mellom familie og barnevern fra en lineær form, hvor saksbehandleren er eksperten som foreskriver løsningen, til en sirkulær form med en dialog hvor alle parter syn blir hørt og vektlagt (Størkersen, 2011; Aamodt, L.G., 2003). Gjennom beslutningsprosesser som er forankret i den utvidede familiens forståelser av barnets behov og hverdagsliv, kan nettverksbaserte metoder bidra til å skape varige endringer. En slik fremgangsmåte kan dessuten gi en opplevelse av et åpnere barnevern. Dette, i tillegg til en tydelig

¹¹ Se også <http://www.signsofsafety.net>.

anerkjennelse av nettverkets betydning, kan øke barnevernets legitimitet, også i minoritetsetniske familier.

4.3 Minoritetsetniske barn og unge i fosterhjem og på institusjon

I rapporten *Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2009* (Kalve og Dyrhaug, 2011) går det frem at om lag halvparten av barna med innvandrerbakgrunn som får bistand fra barneverntjenesten mottar frivillige hjelpetiltak. Blant barna med tiltak fra barneverntjenesten er det om lag én av fem som er plassert utenfor hjemmet. I samme rapport fremgår det at åtte av ti barn som var plassert av barnevernet ikke hadde innvandrerbakgrunn. Innvandrerbarn er likevel overrepresentert i denne statistikken med tanke på andelen som er plassert sett i forhold til andelen blant barn uten innvandrerbakgrunn. Fosterhjem er det tiltaket som oftest blir brukt ved plasseringer utenfor hjemmet (ibid.). Plassering utenfor hjemmet kan være kortvarig, begrunnet i en krise i familien, eller i en akutt fase hvor videre omsorgssituasjon skal avklares. Dette avsnittet vil ta utgangspunkt i de barna som i en lengre periode bor utenfor hjemmet.

Foreldresamarbeid er et grunnleggende prinsipp i barnevernloven, også når barnet plasseres utenfor hjemmet. En god omsorgssituasjon for barnet avhenger av et godt samarbeid mellom plasseringssted, barneverntjenesten og biologiske foreldre (NOU 2012:5). Dersom barneverntjenesten og foreldrene får til et samarbeid også etter plassering, kan dette dempe barnets opplevelse av lojalitetskonflikt og lette prosessen med å knytte seg til nye omsorgspersoner. Det kan også danne grunnlag for at gjennomføringen av samvær fungerer bedre for alle parter, noe som er viktig for barnets opplevelse av kontinuitet (ibid.). For alle foreldre kan en omsorgsovertakelse oppleves som en vanskelig håndterbar krise, og kan resultere i svekket selvfølelse og opplevelse av sorg og skam (Slettebø, 2009). Dette kan gjøre samarbeid mellom barneverntjenesten og fosterhjemmet vanskelig. Egelund et al. (2008) fant i sin forløpsundersøkelse av barn under barneverntjenestens omsorg at plasseringsstedets vurdering av foreldresamarbeidet var signifikant forskjellig, avhengig av om barnet hadde danske eller minoritetsetniske foreldre. Henholdsvis 58 og 57 prosent mente at samarbeidet var godt eller virkelig godt, mens samarbeidet med minoritetsetniske foreldre ble vurdert som godt kun i 30 prosent av tilfellene. Hannemann (2003) fant at det

kunne være særlige utfordringer knyttet til språkproblemer og kommunikasjonen for øvrig, og at mange minoritetsetniske foreldre hadde dårlig kjennskap til det danske systemet. Videre opplevde de profesjonelle utfordringer knyttet til at minoritetsetniske foreldre hadde manglende forståelse for omsorgsovertakelsen og var uenige i vilkårene for denne (ibid.).

For mange minoritetsetniske barn og unge som flytter til institusjon eller i fosterhjem, er det nødvendig at barneverntjenesten er bevisst på at det kan være nødvendig med særskilt tilrettelegging. Barneverntjenesten skal, i tråd med barnevernlovens § 4-16, velge sted for plassering med tanke på barnets egenart, og ta hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn. Mange minoritetsetniske foreldre vil ha vanskeligheter med å akseptere plassering utenfor hjemmet som et egnet tiltak og vil heller ønske at noen i det sosiale nettverket får fungere som familiens sikkerhetsnett. For noen barn kan det være viktig at barneverntjenesten søker fosterforeldre med samme landbakgrunn eller samme religiøse tilknytning som biologiske foreldre. Det kan også være særlig hensiktsmessig for minoritetsetniske barn og unge at barneverntjenesten gjør en innsats for å rekruttere fosterforeldre blant familiens slektninger eller annet nettverk. Dette kan være betryggende for alle, lette overgangen til fosterhjemmet og lette prosessen med barnets tilknytning til fosterhjemmet. Å bo hos noen i familiens nettverk kan også oppleves mer normalt og akseptert enn om barnet flyttes til en fremmed familie som er valgt av en offentlig instans (Knudsen og Egelund, 2011; Holtan, 2002; Thørnblad, 2012).

For minoritetsetniske barn og unge som bor i fosterhjem eller på institusjon kan det være viktig at barneverntjenesten tilrettelegger for at barnet kan praktisere sitt morsmål og familiens tradisjoner. Ulvik (2005) påpeker at mange minoritetsetniske barn har mer komplekse nettverk og kan oppleve konflikter mellom foreldrenes minoritetsetniske tilknytning og egen tilhørighet i Norge. Ulvik minner om at barneverntjenesten må være oppmerksomme på hvorvidt barnet har særlige behov for tilrettelegging (ibid.). Samvær med biologiske foreldre kan ha stor betydning dersom tradisjoner og vaner i det nye fosterhjemmet skiller seg vesentlig fra det barnet har vokst opp med og er vant til. Dette med tanke på at tilbakeføring til biologisk familie som hovedregel skal være en målsetting, men også for barnets identitetsutvikling og mulighet til fremtidig kontakt med familie og nettverk.

5 Kunnskap om forekomst og kultursensitivitet i sosialfaglig arbeid

Dette kapittelet drøfter hvilken betydning kunnskap om forekomst av vold i minoritetsetniske familier kan få for sosialt arbeid, og diskuterer betydningen av kultursensitivitet i relasjonsarbeidet og i arbeidet med å vurdere hensiktsmessige hjelpetiltak.

5.1 Kunnskap om forekomst av vold i sosialfaglig arbeid

Beregninger av minoritetsetniske barn og unges utsatthet for vold i hjemmet som fremgår av omfangsundersøkelsene (jf. pkt. 2.1.), kan påvirke sosialarbeiderens for forståelser og legge rammer for møtene med minoritetsetniske familier. De nordiske omfangsundersøkelsene beskriver flere risikofaktorer knyttet til minoritetsetniske familiers levekår i Norden. Når en familie som følge av en voldshendelse har behov for bistand, vil det i mange tilfeller dreie seg om sammensatte behov knyttet til sosiale og økonomiske forhold, psykisk og fysisk helse og behov for samspills- og foreldreveiledning.

Når omfangsundersøkelsene indikerer at minoritetsetniske barn og unge er noe mer utsatt for vold i hjemmet, kan dette bidra til det Bredal betegner som “hyper-synlighet” basert på etnisitet. Utfordringen blir å anvende kunnskap om minoritetsetniske barns utsatthet for vold i det sosialfaglige arbeidet på måter som unngår generaliseringer, samtidig som en sensitiv og likeverdig behandling sikrer at utsatte barn fanges opp i hjelpesystemene.

Forhold ved kultur og etnisitet gir ikke et tilstrekkelig forklaringsgrunnlag når det gjelder forekomst av vold i minoritetsetniske familier. Omfangsundersøkelsene (jf. pkt. 2.1.) viser at risikoen for at volden

oppstår, er særlig til stede under visse livsbetingelser. Det må derfor være en målsetting å utforme hjelpetilbud som bygger på kunnskap om barnet i sin kontekst, herunder familiens samlede betingelser. Å ivareta barnets beste forutsetter at sosialarbeideren tilegner seg kunnskap om barnet og familiens hverdagsliv og levekår, med et helhetlig perspektiv på risiko- og beskyttelsesfaktorer. I sosialfaglig arbeid anvendes generell kunnskap om minoritetsetniske familiers levekår i de nordiske landene sammen med den enkelte families perspektiver på sitt hverdagsliv. I Norge har barneverntjenesten et tydelig fokus på barnet (Križ og Skivenes, 2010) og en forståelse av hva som er til det beste for barnet skal ligge til grunn for barnevernfaglig arbeid. Et barneperspektiv innebærer også å være lyttende, nysgjerrig og anerkjennende overfor foreldrenes perspektiver, og bruke foreldrenes kunnskap om barnet for å vurdere hvordan barnet har det. Et systemisk perspektiv i møte med familiene er nødvendig for nettopp å kunne tilby hjelp som kan bidra til endring. Ved bekymring for vold i hjemmet kan behandling eller veiledning være egnede tiltak, men for mange utilstrekkelig dersom ikke oppmerksomheten også er rettet mot familiens samlede livsbetingelser. Møtet mellom minoritetsetniske familier og profesjonsutøvere fordrer således en sensitivitet, tilpasningsvilje og fleksibilitet i utformingen av tiltak. Kunnskap formidlet av omfangsundersøkelsene om komplekse sammenhenger mellom forhold som øker risiko for vold, minner om at tiltak må utformes etter en helhetlig kartlegging av familiens situasjon. Et slikt utgangspunkt for å utforme tiltak gjelder for alle familier med sammensatte behov, uavhengig av etnisk bakgrunn.

5.2 Kultursensitivt sosialfaglig arbeid

Sensitivitet overfor en families kultur blir ofte fremsatt som en nødvendig kompetanse i sosialfaglig arbeid med minoritetsetniske familier. Kultursensitivitet kan defineres som en åpen og undersøkende holdning som innebærer å anerkjenne forskjeller uten å fordømme, og å forstå den andre ut fra den andres logikk og perspektiv (Holm-Hansen et al., 2007). Sensitivitet omkring kulturelle forhold vil kunne forhindre misforståelser mellom sosialarbeideren og familien, og bidra til at sosialarbeideren er oppmerksom på hvordan kulturelle referanserammer kan komme til uttrykk i for eksempel oppdragelse av barn. Kultursensitivitet handler ikke om å ha utfyllende kunnskap om alle kulturer, men å være oppmerksom på at profesjonsutøver og den som er i kontakt med hjelpeapparatet kan ha ulikt verdigrunnlag og synspunkter for eksempel på hva som utgjør et

problem og hvordan det best kan håndteres (Ahmadi og Lönnback, 2005; Lopez, 2007). En slik forståelse gir sosialarbeideren et godt grunnlag for å vurdere hva som er hensiktsmessige tiltak, og sikre at tiltak er mer tilpasset den enkelte klient.

I rapporten *Minoritetsperspektiver på norsk familievern* beskriver Gro Saltnes Lopez (2007) utenlandsfødte foreldres møte med det norske familievernkontoret. Flere av foreldrene hadde erfart at ansatte i hjelpeapparatet hadde begrenset kunnskap om klientens kulturbakgrunn. Mange foreldre understreket betydningen av at den profesjonelle reflekterer omkring egne forforståelser av forhold som ble tatt for gitt i majoritetskonteksten (ibid.). I rapporten *Familievold og etnisitet* (2008) fra Alternativ til vold i Norge blir det påpekt at metodene som terapeuter var opplært til å bruke tok utgangspunkt i vestlige forståelsesmodeller. Kunnskap om at også den etniske majoritetsbefolkningen har kulturelle forankringer, og en bevissthet om at hjelpeinstansene utøver normer og verdier som er dominerende i den aktuelle sosialfaglige konteksten, er et viktig komponent i en kultursensitiv tilnærming.

Kultursensitivitet er en relevant kompetanse i sosialfaglig arbeid, men det er samtidig nødvendig å reflektere over bruken av begrepet og hvilke utfordringer og assosiasjoner begrepet gir. Kultursensitiv tilnærming legger til grunn at det er noe særskilt med minoritetsetniske familier og at de skal møtes på en annen måte enn familier fra majoritetsbefolkningen. Dette kan føre til at klientens kultur blir tillagt for stor betydning, samtidig som majoritetsbefolkningens kultur blir normalisert i en slik grad at den blir usynlig. Vektlegging av kultur kan føre til diskriminering, dersom personer med minoritetsbakgrunn forstås som annerledes og møtes med andre forventninger. Hilde Lidén og Miriam Latif Sandbæk (2009) skriver i rapporten *Folk kritiserer oss mer enn de hører på det vi har å si* at ungdom med innvandrerbakgrunn ønsker å bli sett på som enkeltindivider, og ikke som representanter for en gruppe. Å ha en bevissthet om hvordan kulturelle forhold blir vektlagt er viktig i alt sosialt arbeid, uavhengig av familiens etniske bakgrunn. Dersom sosialarbeideren forklarer vold i oppdragelsen som en del av kulturen, kan dette føre til at minoritetsetniske familier blir møtt med en høyere toleranse enn majoritetsbefolkningen når det gjelder vold mot barn.

På NFBO-konferansen viste Judith van der Weele (2012) hvordan misforståelser omkring hva som betraktes som vanlig i en kultur kan få betydning for hvordan barnevernet vurderer samspillet mellom foreldre og barn. Hun viste til en situasjon der barneverntjenesten observerte lite blikk-kontakt mellom foreldre og barn, og la dette til grunn for en bekymring for samspillet i familien. Hadde sosialarbeideren hatt kunnskap om at mindre blikkontakt kan være et uttrykk for en respektfull og trygg relasjon, ville dette gitt et mer nyansert grunnlag for å vurdere samspillet mellom foreldre og barn. Det vil derfor være nødvendig å få kunnskap om hvordan foreldre og barn selv forstår betydningen av blikkontakt i foreldre-barn relasjonen. Å anerkjenne at verdier og tradisjoner som ligger til grunn for familielivet i både minoritetsetniske som majoritetsetniske familier varierer, åpner dialogen og gir et bredere grunnlag for å vurdere familiens hjelpebehov.

For å kunne sette seg inn i andre menneskers perspektiver og forståelsesmåter, er det nødvendig med kunnskap om hvordan kultur kan fungere som referanseramme for livsformer og handlingsvalg. Et slikt grunnlag er også nødvendig for å kunne legge til rette og tilby hjelp og tiltak som familien opplever som hjelpsomt. Det dreier seg altså ikke om spesifikk kulturkunnskap, men å være oppmerksom på at rådende forståelser i samfunnet er kulturelt forankret. En åpen innstilling til fortolkningsmuligheter og ikke minst at kunnskapen en selv besitter kan være både begrenset og mangelfull, er en forutsetning for å etablere en god samarbeidsrelasjon.

6 Avsluttende betraktninger

De siste tiårene er det lagt ned betydelig arbeid for å begrense omfang og skadevirkninger av vold i nære relasjoner. Vold i nære relasjoner kan ramme alle, også barn og unge. Volden barn utsettes for, er alvorlig for det enkelte barn, og er en betydelig utfordring for samfunnet som helhet. De nordiske landene var tidlig ute med å ratifisere Barnekonvensjonen, og kravene vi stiller til ivaretagelse av barns velferd og rettigheter er og bør være høye. På linje med konvensjonen er det en målsetting i de nordiske landene å sikre barn og unge en oppvekst fri for vold. Dette avsnittet vil konsentrere seg om fremtidige forskningsbehov og om hvordan økt kunnskap kan komme til nytte i arbeidet med utsatte barn og unge.

Kvalitativ fenomenkunnskap om vold i minoritetsetniske familier er mangelfull, og både forsknings- og praksisfeltet etterspør ytterligere kunnskap. På NFBO-konferansen etterlyste blant andre Shirley Stormyren og Astrid Pettersen (2012) fra Statens barnehus i Oslo nyansert kunnskap om minoritetsetniske barn og unge og deres utsatthet for vold i hjemmet. I følge Stormyren og Pettersen utgjør minoritetsetniske barn og unge en stor andel av de som kommer til avhør ved mistanke om vold i hjemmet. Barn som kommer er et avgrenset utvalg i form av at det da er besluttet å underrette politiet om et mulig straffbart forhold. Andelen minoritetsetniske barn som er til avhør hos Statens barnehus i Oslo reiser spørsmål om årsak, og hvordan forebygge og iverksette tiltak. Kunnskap om eksisterende tiltak og arbeidsmetoder i sosialfaglig arbeid er ofte basert på praksiserfaringer og er lite systematisert. Kunnskap om hvilke tiltak som er hensiktsmessige i sosialt arbeid med minoritetsetniske familier hvor det utøves vold er derfor etterspurt av hjelpeinstansene.

Det foreligger lite kunnskap om hvilken effekt barnevernets tiltak har for minoritetsetniske barn og deres familier. Kvalitative studier av hvordan barn og foreldre opplever kontakten med barnevernet vil være viktige bidrag. Særlig er det behov for kunnskap om barn og unges forestillinger om og erfaringer med barneverntjenesten som hjelpe- og kontrollinstans, hvordan de opplever barnevernets informasjon og deres muligheter til å

medvirke, og om barnevernets involvering oppleves som tilpasset deres behov.

Flere nordiske omfangsundersøkelser (se pkt. 2.1) indikerer at en større andel minoritetsetniske enn majoritetsetniske barn og unge er utsatt for vold i hjemmet, selv om enkelte av disse undersøkelsene ikke kommer til en slik konklusjon. Metodiske begrensninger ved omfangsundersøkelser og betydningen av andre risikofaktorer, gjør at det er nødvendig å være forbeholden med å gjøre etnisitet til forklaring for volden noen foreldre utsetter barna sine for. Å forklare vold med familiens etniske bakgrunn er problematisk og potensielt stigmatiserende. En slik tilnærming står dessuten i fare for å ta oppmerksomheten bort fra forhold som sosioøkonomiske betingelser, psykisk helse, marginalisering og diskriminering. En tilnærming som anerkjenner at det i alle samfunn og i alle kulturer finnes barn som opplever vold, åpner for å undersøke hvordan volden blir forstått, begrunnet og gjort gyldig i ulike relasjoner og sammenhenger. Som supplement til omfangsundersøkelser som gir anslag om antall barn og unge som er utsatt for vold i nære relasjoner, er det også nødvendig med fenomenkunnskap om vold i hjemmet, herunder på hvilken måte kultur er av betydning i disse sakene. Når det er bekymring for vold i minoritetsetniske familier blir det sentralt å ha kunnskap til å gjøre vurderinger av når kultur er relevant.

Det er behov for kunnskap om hvordan kultur og etnisitet også kan være en ressurs og fungere som beskyttelse for minoritetsetniske barn og unge. Å lytte til barn og foreldre kan gi kunnskap om nyansene, kompleksiteten og betingelsene som er nødvendige for en bred og fleksibel tiltaksutforming. En slik målsetting bør ligge til grunn for både hjelpeinstanser, forskning og beslutningsmyndigheter som arbeider med vold i nære relasjoner.

Litteratur

- Ahmadi, N. & Lönnback, E. B. (2005). *Tvärkulturellt sosialt arbete – av socialarbetare för socialarbetare*. Stockholm Stad: FoU-rapport 2005:5.
- Ali, C. (2012, mai). Minoritetskvinner opplevelse av barneomsorg. Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.
- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? *Nordisk Sosialt Arbeid*, 24(1), 19-33.
- Annerbäck, E-M. (2012, mai). Hur kan kunskapen om riskfaktorer för fysisk barnmisshandel användas i det praktiske arbetet? Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.
- Annerbäck, E.-M., Svedin, C. G. & Gustafsson, P. A. (2010). Characteristic features of severe child physical abuse. *Journal of family violence* 25(2), 165-172.
- Annerbäck, E. M., Wingren, G., Svedin, C. G. & Gustafsson, P. A. (2010). Prevalence and characteristics of child physical abuse in Sweden – findings from a population-based youth survey. *Acta Paediatrica*, 99(8), 1229-1236.
- Alternativ til vold (2008). Rapport fra prosjektet Familievold og etnisitet (2005 – 2007). Hentet fra <http://atv-stiftelsen.no/upload/2011/04/08/fagrappport-familievold-og-etnisitet-alternativ-til-vold.pdf>
- Backe Hansen, E. (2001). Ethiske dilemmaer i barnevernsforskning. I P. Repstad og A. Ryen (red.) *Verneverdig. Barnevern, forskning og*

- etikk.(s. 204-231). Bergen: Fagbokforlaget.
- Backe-Hansen, E. (2008). God praksis i forhold til bevegelige mål. I R. Dahle og N. Hennum (red.), *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep*. (s. 151-164). Rapport nr. 5/2008. Oslo: Nova.
- Blom, S. (2008). *Innvandrerers helse 2005/2006*. Statistisk sentralbyrå 2008/35.
- Barne- og familiedepartementet (2005). *Veileder. Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien*. Oslo: Departementet.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013). *Barndommen kommer ikke i reprise*. Strategi r å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom. Oslo: Departementet.
- Barnevernloven (1992). Lov om barneverntjenester m. v. av 17. juli 1992 nr. 100. Hentet fra <http://www.lovdata.no/all/hl-19920717-100.html>
- Bredal, A. (2009). Barnevernet og minoritetsjenters opprør i K. Eide, M. Rugkåsa, H. Vike og N. A. Qureshi (red.) *Over profesjonelle barrierer* (s. 38-58). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Chand, A. (2005). Do you speak English? Language barriers in child protection social work with minority ethnic families. *British Journal of Social work*, (35), 807-821.
- Chand, A. og Thoburn, J. (2006). Research review: Child Protection referrals and minority ethnic children and families. *Child and Family Social Work*, (11), 368-377.
- Chand, A. (2012). Child protection and minority ethnic children: Lessons from the UK. Konferanseinnlegg, Bergen: NFBO 2012.
- Christoffersen, M.N. (2010). *Child Maltreatment, Bullying in School and Social Support*. Working Paper. 2:2010. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

- Cummings, E. M., Kouros, C. D. & Pappa, L. M. (2007). Marital aggression and children's responses to everyday interparental conflict. *European Psychologist*, (12), 17-28.
- Dahlberg, L. L., & Krug, E. G. (2002). Violence – a global public health problem. I Krug, G., Dahlberg L.L., Mercy, J.A., Anthony B. Zwi, A.B., og Lozano, R. (red.) *World report on violence and health*. Geneve: WHO.
- Dahle, R. & Hennum, N. (red.) *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep*. Nova Rapport nr. 5/2008.
- Dahle, R. & Seeberg, M.L. (2013). "Does she speak Norwegian?" Ethnic dimensions of hierarchy in Norwegian health care workplaces. *Nordic Journal of Migration Research*, (2), 82-90.
- Dekeyser, L., Svedin, C. G., Agnaförs, S. & Sydsjö, G. (2011). Self-reported mental health in 12-year-old second-generation immigrant children in Sweden. *Nordic Journal of Psychiatry*, 65(6), 389-395.
- Edfeldt, Å. W. (1985). *"Allt vad I gören---": Slutrapport från SUSA-projektet om aga och våld i hemmet*. Stockholm, Proprius.
- Edwards, V. J., Holden, G. W., Anda, R. F. & Felitti, V. J. (2003). Experiencing multiple forms of childhood maltreatment and adult mental health: Results from the Adverse Childhood Experiences (ACE) study. *American Journal of Psychiatry*, (160), 1453-1460.
- Edleson, J.L. (1999). Children's Witnessing of Adult Domestic Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 14 (8), 839-870.
- Egelund, T., Andersen, D., Hestbæk, A-D., Lausten, M., Knudsen, L., Olsen, R.F. & Gerstof, F. (2008). *Anbragte børns udvikling og vilkår. Resultater fra SFI's børneforløbsundersøgelse af årgang 1995*. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Elliot, K. & Urquiza, A. (2006). Ethnicity, culture and child maltreatment. *Journal of social issues*, 62(4), 787-809.

- Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. & Sariola, H. (2008). Violence against Children and Adolescents in Finland. *National Research Institute, Research of Legal Policy. Police College of Finland, Tampere*. Communications 87-71.
- Eriksen, T.H. & Sørheim, T. A. (2006). *Kulturforskjeller i praksis: Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Felding, T. U. (2012, mai). The difficulties of adolescents from ethnic minorities in Denmark, their parents' use of corporal punishment, and the difficulties of danish social authorities in handling cases of child abuse and neglect in families from ethnic minorities. Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.
- Finkelhor, D., Turner, H. A., Shattuck, A. & Hamby, S. L. (2013). Violence, Crime, and Abuse Exposure in a National Sample of Children and Youth. An Update. *JAMA Pediatrics*, 167(7), 614-621.
- Fløtten, T., Hermansen, Å., Strand, A.H. & Tronstad, K.R. (2013). Befolkningsendringer og de nordiske velferdsstatene. NordMod 2030. Delrapport 2. Fafo-rapport 2013:14.
- Fylkesnes, M. K. (2012a). God praksis i møte med etniske minoritetsfamilier i barnevernet: saksbehandleres og foreldres erfaringer. *Tidsskriftet Norges barnevern* 04/2012, 220-235
- Fylkesnes, M. K. (2012b, mai). Om gode arbeidsrelasjoner i det flerkulturelle barnevernet: Etniske minoritetsforeldre og saksbehandleres erfaringer. Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.
- Gabrielsson, M., Lötstedt, B. & Frykstedt, K. (2012, mai). Barnfrid Stockholm integrerar Signs-of-Safety vid stadens utredningsenheter – för barnets skydd och trygghets skull. Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et*

kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer. Bergen 14.-16. mai 2012.

- Graham-Bermann, S. A., & Seng, J. (2005). Violence exposure and traumatic stress symptoms as additional predictors of health problems in high-risk children *The Journal of Pediatrics*, 146, 309-310.
- Haaland, T., Clausen, S-E. & Schei, B. (2005). Vold i parforhold – ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge. NIBR-rapport 2005: 3.
- Haavind, H. (2011). Utvikling og deltakelse. Livsformsintervju som klinisk instrument med barn og unge. I: Anna Louise Von der Lippe og Michael Helge Rønnestad (red.) *Det kliniske intervjuet. Bind II. Praksis med ulike klientgrupper* (133-153). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hammerlin, Y. (2002). Den totalitære familie og dens volds- og maktformer. I M. Råkil (red.) *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus* (187-204). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hannemann, N. (2003). *Fokus på anbragte børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk*. Hillerød: Udviklings- og Formidlingscenter for Socialt Arbejde med Unge.
- Hauge, M-I. (2012). Er det på grunn av omskjæringa du ikke skal gymme? - Læreres tilnærminger og jenters håndteringer av omskjæring som tema i skolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 04/2012, 294-305.
- Heap, K. (2005). *Gruppemetode for sosial- og helsearbeidere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Helse- og omsorgsdepartementet (2013). *Likeverdige helse- og omsorgstjenester – god helse for alle*. Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013-2017. Oslo: Departementet.
- Heltne, U. & Steinsvåg, P.Ø. (2011). *Barn som lever med vold i familien*. Oslo. Universitetsforlaget.

- Helweg-Larsen, K. & Larsen, H.B. (2002). *Unges trivsel år 2002*. København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Helweg-Larsen, K., Schütt, N.M. & Larsen, H.B. (2009). *Unges trivsel år 2008. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgrep og vold i barndom og tidlig ungdom*. København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Hennum, R. (2012). Retten til beskyttelse mot vold, overgrep og utnyttelse. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt og K. Sandberg (red.) *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (s. 254-276). Oslo. Universitetsforlaget.
- Henriksen, K. (2008). *Nå vet vi mer om innvanderne i Norge*. Samfunnsspeilet nr. 8. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/naa-vet-vi-mer-om-innvanderne-i-norge>
- Hofman, S. (2011). *Etniske minoritetsbarn som opplever vold i familien*. Rapport nr. 2 / 2011. Oslo: Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Holm-Hansen, J., Haaland, T., & Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt barnevern. En kunnskapsoversikt*. NIBR-rapport 2007:10. Oslo: Norsk instiutt for by- og regionsforskning.
- Holt, S., Buckley, H. & Whelan, S. (2008). The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature. *Child Abuse & Neglect*, (32) 797-810.
- Holtan, A. (2002). *Barndom i fosterhjem i egen slekt*, PhD. avhandling, Institutt for sosiologi, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Imdi (2012). Årsrapport. Hentet fra http://www.udi.no/arsrapport2012/Migrasjon_i_2012/Migrasjonstrender-i-Norden/
- Jakobsen, M., Thoresen, S. & Johansen, L. E. E. (2011). The validity of screening for post-traumatic stress disorder and other mental health problems among asylum seekers from different countries. *Journal of Refugee Studies*, 24(1), 171-186.

- Janson, S., Långberg, B., & Svensson, B. (2007). *Våld mot barn 2006-2007 – en nationell kart- läggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstads Universitet.
- Janson, S. (2010). *Barn som utsätts för fysiska övergrep*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Janson, S., Jernbro, C. & Långberg, B. (2011). *Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige; En nationell kartläggning*. Karlstad: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Järvinen, M. (2002). Mötet mellan klient och system – om forskning i socialt arbete. *Dansk sociologi*, 13(2).
- Justis- og beredskapsdepartementet (2011). *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012*. Oslo: Departementet.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2013). *Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017*. Oslo: Departementet.
- Kalve, T. og Dyrhaug, T. (2011). *Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2009*. Rapporter 39/2011. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Kavli, Hanne C. (2012). Verdier på vandring. Arbeidsdeling i innvandrede familier. I A.L. Ellingsæter og K. Widerberg (red.) *Velferdsstatens familier. Nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kildedal, K., Nordstoga, S., Sagatun, S. & Uggerhøj, L. (2011). (red.) *Å bli undersøkt – norske og danske foreldres erfaringer med barnevernsundersøkelsen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kirkengen, A.L. (2009). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Knudsen, L. & Egelund, T. (2011). *Effekter af slægtspleje – slægtsanbragte børn og unges udvikling sammenlignet med plejebørn fra traditionelle plejefamilier*. SFI: Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, SFI 11:20.

- Korzen, S., Fisker, L. & Oldrup, H. (2010). *Vold mod unge i Danmark*. København: Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Križ, K. & Skivenes, M. (2010a). Lost in translation: How child welfare workers in Norway and England experience language difficulties when working with minority ethnic families. *British journal of Social Work*, (40) 1353-1367.
- Križ, K. & Skivenes, M. (2010b). “Knowing our society” and “Fighting against prejudices”: How child welfare workers in Norway and England perceive the challenges of minority parents. *British Journal of Social Work*, (40), 2634-2651.
- Križ, K. & Skivenes, M. (2011). How child welfare workers view their work with racial and ethnic minority families: The United states in contrast to England and Norway. *Children and Youth Services review*, (22), 1866-1874.
- Kääriäinen, J., Ellonen, N., Peutere, L. & Sariola, H. (2010). Children and young people as victims of violence: a comparison of immigrants and the native population in Finland. (Lapset ja nuoret väkivallan uhreina: maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten vertailua). *Yhteiskuntapolitiikka. Social Policy*, 75(2).
- Köhler, M. (2012, mai). Barn som far illa – ett samhällsperspektiv. Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.
- LG Insight (2009). Børns oplevelser af vold i hjemmet – Københavns Kommune.
- Lie, B. & Østby, L. (2004). Har du en utenlandsfødt bestemor eller bestefar? *Samfunnsspeilet* 2004/3.
- Lidén, H. & Sandbæk, M.L. (2009). “Folk kritiserer oss mer enn de hører på det vi har å si”. Ungdom, tilhørighet og politisk engasjement i nedgangstider. I Imdi rapport 7/2009: *Integreringskart 2009. Integrering i økonomiske nedgangstider*. (s. 93-103) Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.

- Lindell, C. & Svedin, C. G. (2006). Social services provided for physically abused children in Sweden. A four-year follow-up study in Sweden. *Child and Adolescent Social Work Journal*, (23) 597-616.
- Loona, S. (2012, oktober). Barnevernets møte med minoritetsfamilien. Om oppdragervold blant minoritetsforeldre. Konferanseinnlegg, *Bufdir: Oppvekstkongressen 2012*. Oslo 24. oktober 2012.
- Lopez, G.S. (2007). Minoritetsperspektiver på norsk familievern: Klienters erfaringer fra møtet med familievernkontoret. Nova rapport 9/ 2007.
- Magnusson, E. & Marecek, J. (2012). *Køn og kultur i psykologien. Teori og praksis*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Mekonen, L. (2008). Unyansert om minoritetsbarn i barnevernsinstitusjoner. *Fontene nr. 4/2008* 32-33.
- Meld. St. 15 (2012-2013). *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge*. Novarapport nr. 20/07. Oslo: Nova.
- Mäkelä, J. (2012, mai). Sharing the burden of parenting under multicultural stress: Primary prevention of child abuse and neglect. Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.
- Neumayer, S. M., Meyer, A. M., & Sveaass, N. (2008). *Forebygging av vold i oppdragelsen. Samarbeid mellom hjelpeapparat og minoritetsforeldre - en kunnskapsoversikt*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- NOU 2012: 5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/pages/36931483/PDFS/NOU201220120005000DDDPDFS.pdf>

- NOU 2011: 14. *Bedre integrering. Mål, strategier, tiltak*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/pages/16634493/PDFS/NOU201120110014000DDDPDFS.pdf>
- Oldrup, H., Korzen, S., Lindstrøm, M. & Christoffersen, M. N. (2011). *Vold mod børn og unge*. København: SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Oppedal, B., Azam, G. A., Dalsøren, S. B., Hirsch, S. M., Jensen, L. Kiamanesh, P., Moe, E. A., Romanova, E. & Seglem, K. B (2008). *Psykososial tilpasning psykiske problemer blant barn i innvandrerefamilier*. Folkehelseinstituttet, rapport 2008:14. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Osofsky, J.D. (2003). Prevalence of children's exposure to domestic violence and child maltreatment: Implications for prevention and intervention. *Clinical child and family psychology review*, 6(3), 161-170.
- Ot.Prp. 104 (2008-2009). *Om lov om endringer i barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vold mv.)*. Oslo: Departementet.
- Pape, H. & Stefansen, K. (2004). *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Rapport nr. 1/2004. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Pedersen, W. & Pape, H. (1999). Unge voldsofre – et innvandrersproblem? *Tidsskrift for Den norske lægeforening*, 119, 2317-2321
- Pinheiro, P.S. (2006). *World report on violence against children*. Geneva: United Nations.
- Salole, L. & van der Weele, J. (2012, mai). Hva er god omsorgs- og oppdragelsespraksis- og for hvem? Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.
- Salole, L. (2013). *Krysskulturelle barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Schjelderup, L., Omre, C. & Martinsen, E. (2005). *Nye metoder i et moderne barnevern*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Shulman, L. (2006). *Kunsten å hjelpe mennesker i samhandling med systemer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skjørten, K. (2012, mai). Barneloven, omsorgssvikt og vold. Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.
- Skytte, M. (2008). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten*. Rapport nr 1/2009. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.
- Socialdepartementet (2001). *Barn och misshandel. En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet*. SOU 2001:18.
- Sommerfeldt, M. B. (2012). "Det finnes jo ingen fasit?" Om dilemma i barnevernundersøkelsen. Masteroppgave i psykososialt arbeid. Medisinsk fakultet. Universitetet i Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå (SSB), (2013). Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2013. Hentet fra <http://www.ssb.no/innvbef/>
- Studsrød, I. (2012, 8. september). Er minoritetsbarn særlig utsatt for vold? *Stavanger aftenblad*. Hentet fra <http://www.aftenbladet.no/meninger/Er-minoritetsbarn-sarlig-utsatt-for-vold-3026229.html#.UxCWqBad6vt>
- Stormyren, S. & Pettersen, A.J. (2012, mai). Barn hvor minst en av foreldre har annen landbakgrunn en norsk: Erfaringer fra Statens Barnehus Oslo. Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.

- Storø, J. (2010). Barnevernpedagogens kunnskap og praksis i FO (red.) *Pipet i den minste strupe ska bli kvitring over eng – 20 artikler skrevet av barnevernpedagoger* (s. 19-33). Hentet fra <http://www.fo.no/barnevernpedagoger/pipet-i-den-minste-strupe-ska-bli-kvitring-over-eng-article4000-143.html>
- Størkersen, L. (2011). *Nettverksmøter som hjelpetiltak i barneverntjenesten*. I L. G. Aamodt (red.) *Samhandling mellom barnevern og BUP: Kunnskapsutvikling i praksis* (s 94-106). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thoresen, S. & Hjemdal, O.K. (2014). (red.). Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Rapport 1/2014.
- Turner, L. M. & Stefansen, K. (2012). Boforhold blant barnefamilier med lav inntekt. Rapport 1/12. Oslo: Nova.
- Thørnblad, R. (2012). Slektsfosterhjem: Offentlig tiltak i private hjem. Akademisk avhandling, Universitetet i Tromsø.
- Uggerhøj, L. (2011a). Familiernes erfaring med undersøgelsens start og fremgangsmåde. I K. Kildedal, L. Uggerhøj, S. Nordstoga og S. Sagatun (red.) *Å bli undersøkt – norske og danske foreldres erfaringer med barnevernsundersøkelsen* (s. 33-48). Oslo: Universitetsforlaget.
- Uggerhøj, L. (2011b). Familiernes involvering i og deltagelse i undersøgelsesprosessen. I K. Kildedal, L. Uggerhøj, S. Nordstoga og S. Sagatun (red.) *Å bli undersøkt – norske og danske foreldres erfaringer med barnevernsundersøkelsen* (s. 49-76). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ulvik, O.S. (2005). *Fosterfamilie som seinmoderne omsorgsarrangement* Oslo: Universitetet i Oslo,.
- van der Weele, J., Ansar, N. & Castro, Y. (2011). Møte med foreldre som bruker oppdragervold – erfaringer fra arbeid med minoritetsforeldre. I U. Heltne og P.Ø. Steinsvåg(2011). *Barn som lever med vold i familien* (s. 120-136). Oslo: Universitetsforlaget.

- van der Weele, J. (2012, mai). Møte med foreldre som bruker oppdragervold – erfaringer i arbeid med minoritetsforeldre. Konferanseinnlegg, NFBO: *Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv: muligheter og utfordringer*. Bergen 14.-16. mai 2012.
- Øia, Grødem & Krange, O. (2006). *Fattige innvandrerbarn*. Nova-rapport 16/08. Oslo: Nova.
- Överlien, S. C. & Hydén, M. (2007). Att tvingas lyssna. Hur barn bevitnar pappas våld mot mamma. *Barn*, 25(1), 9.
- Överlien, S. C. (2007). Barn som opplever pappas våld mot mamma – vad säger forskningen? *Nordisk Sosialt Arbeid*, 27(4), 238-250
- Øverlien, S. C. (2012). *Vold i hjemmet: Barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øverlien, S. C., Thoresen, S., & Dyb, G. (2013). Childhood adverse experience: Yes or No? Mothers' decision making process when responding to survey questions. *Journal of Aggression, MaltreatmentogTrauma*, 22(2), 192-210.
- Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn: Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Aadnesen, B.N.& Hærem, E. (2007). *Interkulturelt barnevernsarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aadnesen, B.N. & Hærem, E. (2014, i trykk). *Barnevernets undersøkelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aamodt, H. A. (2013). Avsluttende diskusjon. I E. G. Stang, H. A. Aamodt, S. Sverdrup, L. B. Kristoffersen og A. Winsvold (red.). *Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt. Regelkunnskap og praksis* (s. 167-175). Rapport 3/ 13. Oslo: Nova.
- Aamodt, L. G. (2003). Sosialt arbeid og anerkjennelse. *Nordisk sosialt arbeid*, (03), s 154-161.

- Aamodt, I., Aamodt, L. G., & Jørgensen, B. (2002). Enslige mødre familier med store psykososiale belastninger. *Nordisk sosialt arbeid* 4/2002 s 193-200.
- Aarset, M. F. & Sandbæk, M. L. (2009). *Foreldreskap og ungdoms livsvalg i en migrasjonskontekst*. Rapport 2009:7. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Appendix

***Barnemishandling og omsorgssvikt i et kryss-kulturelt perspektiv:
muligheter og utfordringer***

*Nordisk forening for barnemishandling og omsorgssvikt (NFBO)
konferanse i Bergen 14. – 16. mai 2012*

Ali, C. (RVTS-vest). *Minoritetskvinnens opplevelse av barneomsorg*

Annerbäck, E-M. (Centrum för klinisk forskning, Sörmland). *Hur kan kunskapen om riskfaktorer för fysisk barn- misshandel användas i det praktiska arbetet?*

Baadsgaard, A. (Center for Seksuelle overgreb, Rigshospitalet, København). *Forældres holdning er afgørende for udfaldet i genoprettende møder mellem barn og krænker.*

Blidberg, T. E. & Broby, M. (Stockholm City Mission). *Project Barnablick- redefining child advocacy within a non-for-profit organization.*

Borgen, G., Schultz, J-H., Hauge, M-I., Grønlie, R. & Lien, I. L. (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress). *Har du støtt på kjønnslemlestelse og lurt på hva du skal gjøre? Presentasjon av en nettbasert veiviser.*

Cater, Å. K. (Örebro Universitet). *Utsatthet för våld under uppväxten i Sverige - rapport från 2500 unga vuxna*

Chand, A. (National Society for the Prevention of Cruelty to Children). *Child protection and minority ethnic children: Lessons from the UK.*

- Dyb, G., Myhre, M, Stensland, S. Ø., Thoresen, S., Øverlien, C. & Aakvaag, H. (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress). *Hva er omsorgssvikt, egentlig?*
- Einarsdóttir, J. (University of Island). *Upbringing and abuse of children: Historic and cultural perspective.*
- Flåm, A. M. (Familievernkontoret i Tromsø). *Witnessing violence- dialoging the past, the present and the future.*
- Felding, T. U. (Psykologisk Center, København). *The difficulties of adolescents from ethnic minorities in Denmark, their parents' use of corporal punishment, and the difficulties of danish social authorities in handling cases of child abuse and neglect in families from ethnic minorities.*
- Fylkesnes, M. K. (Bergenhus barneverntjeneste). *Om gode arbeidsrelasjoner i det flerkulturelle barnevernet: Etniske minoritetsforeldre og saksbehandleres erfaringer.*
- Gabrielsson, M., Lötstedt, B. & Frykstedt, K. (Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning). *Barnfrid Stockholm integrerar Signs-of-Safety vid stadens utredningsenheter – för barnets skydd och trygghets skull.*
- Gravesen, S. D. & Kjeldsen, I. (Videnscentret for sociale indsatser ved vold og seksuelle overgreb mod børn) *Udvikling af behandlingsmodeller til børn, der har været udsat for vold.*
- Hansen, A. M. & Hammershøi, A. (Videnscentret for sociale indsatser ved vold og seksuelle overgreb mod børn). *Tidlig opsporing af overgreb mod børn i Danmark – kommunernes indsats og udfordringer*
- Harju, T. (Maria Akatemia). *Intercultural dialogue, women's empowerment and violence prevention – The MaSu Project.*
- Harrikari, T. (University of Helsinki). *Communities, Social Disorganization and the Structure of Child Welfare Activities.*

- Hartzell, M. (Uppsala Universitet). *Symboliskt våld och familjens unika kultur.*
- Hauge, M-I. (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress). *Å ta avstand uten å fordømme. Ivaretagende hensyn og sosiale forhandlinger blant jenter med bakgrunn fra land som praktiserer omskjæring av jenter.*
- Haugen, Anni G. (University of Iceland) *Working together in child protection - the participation between child protection and schools.*
- Hillberg, T. (Linköping University og University of Birmingham). *Recurrent Use of Mental Health Services by Children Exposed to Intimate Partner Violence.*
- Hultmann, O. (BUP Göteborg). *Rutinmässig kartläggning av våld mellan föräldrar på en barn- och ungdomspsykiatrisk öppenvårds-mottagning.*
- Jansen, H. A., Baadsgaard, A. & Wodschow, A. (Center for seksuelle overgreb, Rigshospitalet, København) *Ethnicity, Cultural Background and Treatment after Child Sexual Abuse.*
- Johnsen, H. & Evang, A. (RVTS-Nord). *“Stories from a girl”s four years journey”, a documentary about children and youth at risk in the Barents region and the artist”s experience of working with children over time.*
- Jørgensen, M. B., Jørgensen, K & Møller, B. (Videnscentret for sociale indsatser ved vold og seksuelle overgreb mod børn). *Forebyggelse af seksuelle overgreb mod børn og unge på anbringelsessteder.*
- Kjellander, E., Price, J., Norman, M. & Duncanson, I. R. (Barnahus i Lund). *Syskonövergrepp. Barnens berättelser - Skydds- och riskbedömning - Krissamtal – Behandling.*
- Kjellgren, C. (Linnéuniversitetet). *Jag blir inte slagen hemma mer. Erfarenheter av kombinerad behandling för barn och föräldrar där fysisk barnmisshandel förekommit.*

- Klepp, I. & Verpe, A. M. (Høgskolen i Volda). *Omsorgsovertakinger i Fylkesnemnda – en kvalitativ dokumentanalyse. Mønster og variasjoner i begrunnelser vedrørende omsorgsovertakelser av barn med etnisk norske foreldre og barn av utenlandske foreldre.*
- Kloppen, K., Mæhle, M., Kvello, Ø. Og Breivik, K. (RKBU Vest). *Forekomst av omsorgssvikt og mishandling av barn i familien i Norden.*
- Köhler, M. (Region Skåne). *Barn som far illa – ett samhällsperspektiv.*
- Lindroos, M. (Maria Akademia) *Violence by women can be prevented – The Demeter Programme.*
- Mannheimer, M. (BUP Grinden). *TF-KBT i grupp för barn som utsatts för sexuella övergrepp.*
- Moland, M. & Engeland, S. (Barnevernvakta Kristiansand). *Alarmtelefonen for barn og unge 116 111*
- Myhre, M. C., Borgen, G, Aslaksen, K. & Myhre, A. (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress). *Utvikling av en nettbasert veileder for helsepersonell ved mistanke om fysisk barnemishandling.*
- Mäkelä, J. (National Institute for Health and Welfare, Finland). *Sharing the burden of parenting under multicultural stress: Primary prevention of child abuse and neglect.*
- Newlin, C. (National Children's Advocacy Center). *Recent Research Affecting Child Abuse Investigations.*
- Norlén, A (BUP Grinden). *Traumafokuserad gruppbehandling för förskolebarn som upplevt våld.*
- Næss, L. & Brattabø, I. V. (Tannhelse Rogaland, Hordaland Fylkeskommune). *Written Agreement Between the Public Dental Service and Child Welfare – an Agreement with Possibilities?*

- Otterman, G., Lainpelto, K. & Lindblad, F. (Uppsala Children's Hospital/Stockholms Universitet/Uppsala Universitet). *A study of police-reported cases of suspected child physical abuse in a metropolitan area.*
- Otterman, G., Lucas, S & Borulf, Å. (Uppsala Children's Hospital/ Uppsala Universitet /Universitetssjukhuset i Örebro) *The hospital-based child protection team in Sweden: An update.*
- Rubing, P, Sigfridsson, A. & Dahlgren, A-L. (Brottsofferfonden/ Kunskapscentrum). *Brottsoffermyndighetens arbete för barn som upp- lever våld.*
- Rød, P. A. (Høgskolen i Bergen). *Er det tilfældigheter som bestemmer om omsorgssvikt i barnefordelingssaker oppdages?*
- Sanders, M. (Forandringsfabrikken). *Erfaringer og råd fra unge, om barnemishandling og omsorgssvikt.*
- Selvik, S. (Oslo Krisesenter). *Children with repetitive stays at Norwegian shelters: What do we know and what can we assume?*
- Skjørten, K. (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress). *Barneloven, omsorgssvikt og vold.*
- Stensland, S. Ø., Dyb, G., Thoresen, S., Wentzel-Larsen, T. & Zwart, J-A. (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress). *Hodepine i relasjon til interpersonlige, traumatiske erfaringer hos ungdom.*
- Stormyren, S. & Pettersen, A. J. (Statens Barnehus, Oslo) *Barn hvor minst en av foreldre har annen landbakgrunn enn norsk: erfaringer fra Statens Barnehus Oslo.*
- Strange, M. (JANUSCentret). *Søskendeincest: Tilknytning, seksuelle overgreb og mediationsmøder.*
- Svedin, C. G. (Linköping University). *Immigrant children and victimization in Sweden.*

Thuen, F. (Høgskolen i Bergen), Andresen, T. G. (Øvre Eiker Kommune) og Halleland, E. (Bufdir/Modum Bad) *Når samlivsbrudd blir omsorgssvikt.*

Tingberg, B., Magnusson, A-C. & Borgström, P. (Barnskyddsteamet MIO). *Vem följer mig?*

van der Weele, J. (Psykologspesialist) og Salole, L. (RVTS øst). *Hva er god omsorgs- og oppdragelsespraksis- og for hvem?* Judith van der Weele og Lill Salole

van der Weele, J. (Psykologspesialist). *Møte med foreldre som bruker oppdragervold – erfaringer i arbeid med minoritetsforeldre.*

Denne rapporten omhandler minoritetsetniske barn og unge og vold i hjemmet. Rapporten gjennomgår omfangsstudier gjennomført i Norden, og annen forskning som belyser minoritetsetniske barn og unges utsatthet for vold i hjemmet i Norden. Rapporten løfter også frem forhold ved sosialfaglig arbeid som er særlig relevante i arbeidet med minoritetsetniske familier ved bekymring for vold i hjemmet.

Omfangsstudier fra de nordiske landene indikerer at minoritetsetniske barn er noe mer utsatt for vold i hjemmet enn majoritetsetniske barn. Resultatene bør imidlertid tolkes med varsomhet, med tanke på metodiske begrensninger ved denne type undersøkelser. Alle de refererte omfangsundersøkelsene er entydige med tanke på at langt de fleste av minoritetsetniske barn ikke har erfart vold fra sine omsorgspersoner. Å vektlegge kultur for å forstå omfanget av vold i minoritetsetniske familier er omdiskutert og en utilstrekkelig forklaringsmodell. I omfangsundersøkelsene går det frem at sosiale og økonomiske forhold virker inn på hvorvidt barna utsettes for vold. Minoritetsetniske familier er ingen ensartet gruppe med enhetlige behov, noe som fordrer fleksibilitet i utforming av tiltak. Rapporten peker på behov for kunnskap slik at det offentlige i større grad kan være til hjelp for minoritetsetniske barn og unge som er i risiko for eller som er utsatt for vold i hjemmet.

Besøksadresse: Gullhaugveien 1-3, 5 etg, 0484 Oslo

Postadresse: Pb 181 Nydalen, 0409 Oslo

Tlf.: +47 22 59 55 00

Faks: +47 22 59 55 01

e-post: postmottak@nkvts.unirand.no

ISBN 978-82-8122-069-0 (trykk)

ISBN 978-82-8122-070-6 (PDF)

ISSN 0809-9103

Rapporter kan lastes ned fra: <http://www.nkvts.no>